

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2009

Pavel Mencl

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Kriminalita žáků základních škol
a její prevence**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Alena Plšková

Vypracoval:
Pavel Mencl

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Kriminalita žáků základních škol a její prevence“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 1. 4. 2009

.....
Pavel Mencl

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování méj bakalářské práce.

Dále děkuji npor. Bc. Zdeňku Fejfarovi a npor. Bc. Stanislavovi Engelmanovi za jejich vstřícnost během mého studia a pomoc při zpracování bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat své manželce Evě za morální podporu a trpělivost během celého studia.

Pavel Mencil

OBSAH

Úvod	5
1. Sociálně patologické chování	7
1.1 Sociálně patologické prostředí	8
1.2 Sociálně patologický jedinec	15
1.3 Sociálně patologické jevy	18
1.3.1 Kriminalita	18
1.3.2 Šikana	18
2. Kriminalita mládeže	20
2.1 Výsledky statistických údajů	23
2.1.1 Druhy kriminality	24
2.2 Výsledky kriminologických studií	25
3. Preventivní a intervenční činnost	29
3.1 Ústavní a ochranná výchova	31
3.1.1 Diagnostický ústav	32
3.1.2 Dětský domov	33
3.1.3 Dětský domov se školou	33
3.1.4 Výchovný ústav	33
3.2 Preventivní výchovná práce	34
3.3 Odbor prevence kriminality MVČR	35
3.4 Vybrané preventivní programy	36
4. Právní normy	40
4.1 Výběr z historických norem	40
4.2 Normy platné v České republice	41
4.3 Vládní dokumenty	43
4.4 Mezinárodní normy	44
5. Průzkum	45
5.1 Sběrná místa	45
5.1.1 Pracoviště č. 1 – Základní škola v Žatci	45
5.1.2 Pracoviště č. 2 – Základní škola v Praze	46
5.2 Struktura vzorku	46
5.3 Výsledky průzkumu	47
5.4 Nejrizikovější jedinci	63
Závěr	65
Resumé	67
Anotace	68
Seznam použité literatury	69
Seznam příloh	70

ÚVOD

Obraz dnešní moderní společnosti dává mnoho podnětů ke skutečnému zamyšlení, co se kolem nás děje a z jakých příčin se tak stává. Mnoho neuvěřitelných příběhů a událostí, kterými nás zahlcují dnešní masmédiá, nutí člověka přemýšlet, co je v naší společnosti špatně a kde se bere ona příčina všeho špatného, co v nás přežívá.

Snad nejvíce šokujícími jsou informace o tom, že teprve dítě, které si má hrát s ostatními dětmi a prožívat bezstarostné dětství, vezme do rukou zbraň a rozhodne se zabít. Toto nemůže nechat chladným nikoho, kdo žije v normálním společenství s ostatními lidmi. Excesy v chování dětí (resp. mládeže) jako jsou naplnění skutkové podstaty trestných činů vraždy či těžkého ublížení na zdraví s následkem smrti, nejsou našťástí na denním pořádku, ale přece jenom se v našich společenských podmínkách stávají. Stále častější jsou informace o činech dětí, které nejsou tak závažné jako výše uvedené případy vraždy či ublížení na zdraví s následkem smrti, ale svou povahou jsou nebezpečné pro společnost. Kde se děti učí tomuto chování a co je k tomu vede? Tuto otázku si klade velké množství odborníků. Bylo napsáno mnoho odborných prací a textů, které by měly přispět k širšímu pohledu na tuto problematiku a nalézt možné příčiny agresivního chování u nejmladších.

Pracuji u Policie ČR a denně se setkávám na ulicích s protiprávním jednáním našich spoluobčanů, kteří se především dopouštějí majetkových trestných činů či přestupků. Pro studium na IMS v Brně, oboru Sociální pedagogika, jsem se rozhodl, abych dokázal lépe pochopit strukturu společnosti z hlediska sociologie, možných vlivů prostředí na jedince a abych dokázal lépe poznat sebe a ostatní z pohledu psychologie. Kromě jiných zajímavých disciplín, prohloubit své znalosti v právní vědě a jejích oborech. Studium tohoto oboru (a všech jeho předmětů) mi poskytuje širší mezioborovou vědomostní základnu, kterou mohu uplatňovat jak v osobním, tak především profesním životě – v kontaktu s lidmi, kdy jsem schopen odpovědět na jejich otázky v širším rozsahu.

Kriminalita žáků základních škol sice nespadá do věcné příslušnosti oddělení Policie ČR, kde pracuji, ale považuji toto téma za stěžejní při boji proti „každodenní

kriminalitě“. Pouze širším pohledem na téma a kvalifikovanou prací odpovědných státních organizací a nestátních dobrovolnických institucí je možno tomuto trendu dětských pachatelů zabránit.

1. Sociálně patologické chování

Dnešní děti a mládež jsou denně atakovány množstvím podnětů, které nejsou vždy v očích naší společnosti žádoucí. Pod působením těchto vlivů se může osobnost mladého jedince utvářet pro společnost ne zcela žádoucím směrem. Vyvrcholením tohoto působení je patologické chování osob, tj. osoby s projevy sociálně patologických jevů.

„Za sociálně patologické jevy jsou označovány ty sociální jevy, které pro svou škodlivost ohrožují společnost, její uspořádání, stabilitu a řád jako celek i její jednotlivé členy – občany.“¹

„K tomu, aby jedinec měl sklony k sociálně patologickým projevům je zapotřebí několik dispozic či podmínek:

- biologická a psychická predispozice,
- špatné fungování socializačních faktorů,
- psychická deprivace,
- sociální desintegrace prostředí, ve kterém se jedinec vyskytuje,
- utváření delikventního chování,
- jiné.“²

Každý jedinec má jinou hranici psychické obrany a proto je velmi obtížné určit situaci či moment, kdy již dojde k projevům (či spuštění) patologického chování. Obecně je známo, že déle trvající působení negativních podnětů je více ohrožující nežli krátkodobé nárazové působení.

¹ JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L., Sociální patologie. Brno: IMS, 2005, s. 7

² JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L., Sociální patologie. Brno: IMS, 2005, s. 14

1.1 Sociálně patologické prostředí

Velmi důležitým působením a jedním z prvotních faktorů pro chování a projevy jedince (či skupiny) je jeho prostředí, které jej (a kterým se) obklopuje. Toto prostředí může být stimulující pozitivně, negativně či mít neutrální - nulový charakter.

„J. Klíma považuje za příčinu (defektního chování) bezprostřední nevhodné sociální podmínky, které vedou k sociální narušenosti. Začíná používat výraz „sociální defekt“ a z kontextu lze usoudit, že za příčinu obtížné vychovatelnosti považuje bezprostřední defektní prostředí.“³

Mezi základní typy ovlivňujících prostředí patří:

Rodina

„Rodinná výchova je základem a má určující význam při formování osobnosti mladého člověka i pro jeho mravní vývoj a to již od nejtělejšího dětství. Mladý člověk si má z rodinné výchovy především odnášet do života správný vztah a úctu k základním principům a hodnotám.“⁴

Dnešní moderní rodina je, na rozdíl od dřívějšího autoritativního modelu, zaměřena na model demokratický. Více se v rodině diskutuje a děti mají možnost projevit své názory a touhy. Dnešní rodiny jsou odlišné především ve způsobu života, finanční situaci, soudržnosti, toleranci a schopnosti řešit problémy a krizové situace.

„V posledních desetiletích, z řady důvodů objektivních (emancipační proces, nárůst ateismu) i subjektivních (manželské svazky jsou zakládány především na emotivní bázi), dochází k nárůstu rozvodovosti. Přibližně 40% manželství dnes končí rozvodem, většina rozvádějících se manželství má děti.“⁵

³ ŠTÍPEK, J., Sociální příčiny poruch chování obtížně vychovatelné mládeže. Praha: SPN, 1987, s. 20

⁴ JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L., Sociální patologie. Brno: IMS, 2005, s. 9

⁵ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., et al., Člověk – Prostředí – Výchova. Brno: Paido, 2001, s. 83

„Vlivy z rodinného prostředí jsou účinnější, pokud jsou jednotné. Odlišné či opačné vlivy mohou působit dokonce protikladně, oslabovat interiorizaci hodnot a sociálních norem rodiny a rodičů. Po oslabení rodinného socializačního faktoru se otevírá prostor pro další socializační faktory, které mají v sociálním a mentálním poli dítěte určitou pozici. Výsledkem může být určitá „mělkost socializace“, znamenající, že hodnoty a normy nejsou dostatečně zvnitřněny, nemají na jednání jedince příliš silný vliv a mohou být nahrazeny pod jiným vlivem jinými hodnotovými preferencemi a normami jednání.“⁶

„Sociálně patologické predispozice se vytvářejí především v dezintegrovaných rodinách (tj. rozvody, vězení některého z členů, vážné nemoci, úmrtí, dlouhodobá nezaměstnanost členů).“⁷ U rozvodů a vězení některého z členů (v našem případě především otce či matky) by měla přijít na řadu i vnější sociální kontrola. V mnoha případech by mohly být včasné rozpoznány poruchy chování u dětí a mohla se stanovit patřičná opatření.

„Můžeme vymezit základní kriminogenní faktory v rodině, kterými jsou:

- rozvrácená rodina,
- závislost rodičů na alkoholu či jiných omamných látkách,
- kriminalita členů rodiny,
- přehnaná tvrdost či naopak shovívavost při výchově dítěte a mladistvého,
- lhostejnost rodičů k dítěti (trávení volného času, prospěch, chování),
- umístění dítěte do dětského domova,
- vyšší angažovanost rodičů v zaměstnání před výchovou dětí.“⁸

Výše uvedené faktory jsou ve většině případů diagnostikovány u osob s patologickým chováním v různých kombinacích (např. závislost na alkoholu může vést k rozvrácení rodiny a při nefunkčnosti obou rodičů může zároveň vést k umístění dítěte do dětského domova, popř. výchovného či diagnostického ústavu pro děti).

⁶ SAK, P., Proměny české mládeže. Praha: Petrklíč, 2000, s. 19

⁷ JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L., Sociální patologie. Brno: IMS, 2005, s. 10

⁸ JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L., Sociální patologie. Brno: IMS, 2005, s. 10

„Dlouhodobými výzkumy je dnes dostatečně potvrzeno, že v rodinách delikventně se chovajících adolescentů se rodiče méně starají o vytvoření zábran v asociálním chování dětí nebo je jejich výchovný styl nekonzistentní – jednou dítě za přestupek trestají vehementně, jindy ho za totéž netrestají.“⁹

„Dalším zdrojem oprávněných obav je slábnoucí vazba mezi rodičovstvím a partnerstvím příznačná pro všechny postindustriální společnosti. Děti vychovávané jen jedním z rodičů (ve všech zemích jsou to ve zdrcující většině matky) mají podle mezinárodních srovnávacích studií, jež jsou dnes k dispozici, o něco horší výsledky ve škole, víc zdravotních a psychických problémů a také více střetů se zákonem než děti ze srovnatelné socioekonomické vrstvy, které vyrůstají s oběma rodiči. Přítomnost otce v rodině soudobý výzkum jasně ukazuje jako faktor, který brání delikvenci syna. Chlapci žijící ve společné domácnosti s vlastním otcem mají významně menší sklon přestupovat meze zákona než chlapci žijící bez otce či s nevlastním otcem.“¹⁰

Výchova jedinice oběma rodiči je jistě nesporně důležitou pro kladný a žádaný vývoj osobnosti. Absence jednoho z rodičů, většinou otce, může u dítěte způsobit odchylku v chování, tj. chybějícím mužským vzoru chování. Nevlastní otec při pozdějším příchodu do prostředí malého dítěte (či mladistvého) může zprvu vyvolat stav odporu a vzdoru. Úspěch budoucího vztahu je založen na společném úsilí (dítě – matka – nevlastní otec).

„Důležitým faktorem rodinného působení na dítě je harmonický vztah a řešení možných konfliktů mezi rodiči a dětmi. Způsob řešení konfliktů v rodině má nepochybně vztah k delikventnímu chování dětí. Řadou výzkumů je potvrzeno, že děti vyrůstající v rodinách, kde je mnoho otevřených konfliktů mezi rodiči, mají větší sklon ke kriminálnímu chování než děti vyrůstající v klidném rodinném prostředí.“¹¹

Rovněž způsob a intenzita trestání dětí ze strany rodičů za neuposlechnutí jejich příkazů či nesplnění uložených povinností může vést k pozdějšímu sociálnímu selhávání. Tento vztah sledoval Petr Sak, kdy s nedelikventní mládeží srovnával čtyři

⁹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 44

¹⁰ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 40

¹¹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 48

další soubory mládeže: prostitutky, narkomany, svěřence diagnostického ústavu a vězně. Všechny čtyři tyto soubory měly podle vlastního vyjádření výrazně vyšší průměrnou hodnotu razance tělesného trestání v původní rodině než soubor „normální mládeže“, přičemž nejtvrději ze všech čtyř sociálně selhávajících skupin byly jako děti trestány prostitutky.¹²

Škola

Školní zařízení je ihned po rodině druhým nejdůležitějším typem prostředí, které ovlivňuje vývoj a utváření psychiky osobnosti jedince. Dítě a mladiství se ve škole dostávají do mnoha vztahů s dospělými (učitelé) a vrstevníky a dochází k vzájemnému ovlivňování. Výchovné působení ve školách upravuje a dále utváří morální, materiální, ale i citové hodnoty, které jsou pak nedílnou součástí osobnosti po celý život.

„Přechodem do školy každé dítě ztrácí výlučné postavení, které do té doby mělo v rodině. Musí se přizpůsobovat novému životnímu rytmu – nucenému vstávání v určitou dobu, vyučovacím hodinám děleným přestávkami a odpolední či večerní přípravě na školu. Škola se k němu staví jako k jednomu z mnoha dětí a především si žádá, aby se přizpůsobilo, „ukáznilo“, aby bylo „jako ostatní děti“.“¹³

„Škola je nepochybně výraznou socializační institucí. V rámci této socializační (výchovné) funkce, má-li škola plnit nároky společnosti, spočívající v předávání kultury a zachování její kontinuity, musí být výchovný proces organizován s úmyslem přiblížit mladé generaci všechna významná schémata, z nichž by pochopila, co se bude od ní očekávat v dalším životě.“ (...) „Jako zásadní se jeví vyzbrojit mladé lidi silou vzdorovat různým vlnám (hrací automaty) a nástrahám (drogy) života větší zodpovědností za jednání své i druhých, posilovat altruistické tendence, solidaritu. Východiskem by mělo být naučit mladé lidi orientovat se sami v sobě.“¹⁴

Jak píše O. Matoušek: „Selhání ve škole je předzvěstí společenského selhání po škole.“¹⁵ S tímto názorem můžeme souhlasit jako s objektivním tvrzením, kdy nedostatečné vzdělání ztěžuje budoucí uplatnění ve společnosti, avšak nedá se s ním

¹² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 44

¹³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 77

¹⁴ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., et al., Člověk – Prostředí – Výchova. Brno: Paido, 2001, s. 86

¹⁵ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 38

souhlasit ze subjektivního pohledu na věc. Neukončené vzdělání na jedné straně nemusí zakládat na selhání společenské. Dále změna jednotlivých školských zařízení může být spíše prospěšnější nežli ke škodě, při nezvládnutí učiva.

Základní přestupky a škodlivé jevy, které lze zpozorovat u dětí na základní škole:

- přestupky proti školnímu řádu (neučení se aj.),
- záškoláctví, narážky proti pedagogům (zesměšňování, msta aj.),
- namířené proti spolužákům (šikana, rvačky aj.),
- podvody školního druhu (lhaní aj.),
- přestupky a činy jinak trestné (krádeže věcí ze šaten a lavic aj.),
- jiné.¹⁶

Jevy, jako jsou záškoláctví a útoky proti pedagogům, mohou zvláště u dítěte na základní škole vést k závažnému ohrožení jeho dalšího vývoje (morálního, citového). Otázkou zůstává, zda toto jednání je pouze iniciativou psychiky samotného jedince či je odrazem dosavadního působení v rodině (jak již bylo v této práci uvedeno v kapitole 1.1 Sociálně patologické prostředí, str. 6). Prvotní socializační jednotkou při utváření osobnosti je vždy rodina (pokud jej nesupluje jiný orgán, např. dětský domov, výchovný či diagnostický ústav) a zde se předpokládá, že rodina předá dítěti základy chování ve společnosti. Proto se můžeme domnívat, že dítě, které má již na prvním stupni základní školy velké problémy výchovného charakteru nežije v harmonickém rodinném vztahu, nedostává patřičnou výchovu, a dá se předpokládat, že funkce rodiny je nedostačující či úplně selhává.

„V prostředí školy vznikají vrstevnické party, které vedle rodiny a školy rovněž působí na utváření osobnosti a ovlivňují jeho chování. V některých případech mohou být tyto podskupiny zárodkem asociálních part, a to už u dětí na prvním stupni základní školy. Jejich vzniku napomáhá neangažovanost učitele, resp. jeho zřetelné preferování či zatracování některých dětí. Učitelův nezájem či agresivita mohou být také živnou půdou šikanování ve třídě. Není zcela výjimečné, že učitel svým chováním agresorům „označí“ jedince, který je v nějakém ohledu nedostatečný a jehož se pak i děti cítí oprávněny beztrestně napadat. Vyšší riziko sociálního selhání mají děti, resp.

¹⁶ JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L., Sociální patologie. Brno: IMS, 2005, s. 11

Podskupiny dětí špatně ve škole prospívající, s vyšším potenciálem agresivity, s vlastní subkulturou „odpojenou“ od vlivu učitele a školy, resp. napojenou na potenciálně asociální vlivy (na herny, na zdroje alkoholu a drog, na kriminální gangy atp.).“¹⁷

Parta

Sdružování lidí je jedním ze základních potřeb lidského společenství. Samozřejmostí jsou i děti a mládí. Jejich party, ať již vrstevnické či zájmové, můžeme rozčlenit do dalších skupin a to podle jejich společenského zájmu na společensky žádoucí a společensky nežádoucí, tj. ty skupiny, které se dopouští činů pro společnost nebezpečných, či vedou zahálčivý způsob života.

„Za určující kriminogenní faktory v partě můžeme určit:

- silná vůdčí osobnost,
- anonymita party,
- agresivnost party,
- přebírání názoru party (vedoucího) za vlastní.“¹⁸

„Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách, jež dětem poskytují přiměřenou míru podpory a vedle toho jim přiměřeně vytyčují meze dovoleného chování.

Na tyto děti má vůdce party velký vliv a také ho využívá. Vstupním rituálem do již ustavené delikventní skupiny je v některých západních zemích dokonce spáchání nějakého závažného trestného činu. Tím adept překročí hranici běžných tabu a může být v případě potřeby vůdcem skupiny či ostatními členy party vydírán hrozbou, že jeho čin bude anonymně oznámen policii. Hrozba ztráty postavení ve vrstevnické skupině je tak posilována hrozbou prozrazení a případných sankcí.

Podle Chvojky a Pekaře (1997) sledovali v roce 1996 kriminalisté z Prahy pětadesát skupin dětí a mládeže, jež se pohybovaly v prostředí heren a diskoték.

¹⁷ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 77-78

¹⁸ JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L., Sociální patologie. Brno: IMS, 2005, s. 12

Z nich třicet osm, což jsou plné tři čtvrtiny, prokazatelně překračovalo zákon, z důvodu získání si prostředků na svůj zahálčivý život. Jiné party vede ke kriminalitě nuda.“¹⁹

Další sociální prostředí

„Mezi další prostředí ovlivňující výchovu a chování jedince lze zařadit následující:

- pracoviště,
- mimoškolní sdružení,
- zájmové kroužky,
- věznice,
- nápravná zařízení pro mladistvé,
- ústavy sociální péče,
- nemocnice pro dlouhodobě nemocné,
- jiné.“²⁰

U prostředí typu diagnostických zařízení, výchovných ústavů apod. se dá hovořit o určitém působení ve formě resocializace neboli nápravy již socializovaného člověka, který má své vlastní vzorce chování, které nejsou pro společnost přijatelné.

Toto prostředí vedle funkce resocializace však může působit i odvráceným způsobem. Velké množství osob s delikventním chováním ve výchovném prostředí dítěte či mladistvého může na jedince působit negativně. Jedinec se závadovými osobami žije a nutně ho vztah s nimi musí ovlivňovat. Od party může odejít, stále zde na něho působí prostředí rodiny (ať pozitivně či negativně) a školy. Do zařízení (ústavu) je osoba umístěna a nemůže toto prostředí opustit. Po určitou dobu se pro něho stává jediným prostředím, které ho ovlivňuje a působí na něj.

¹⁹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 84-85

²⁰ JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L., Sociální patologie. Brno: IMS, 2005, s. 12

1.2 Sociálně patologický jedinec

Ohledně souhry několika podmínek, které předcházejí chování s patologickými projevy, bylo hovořeno již výše v kapitole Sociálně patologické chování.

Petr Sak rovněž uvádí „mládež a děti se dostávají do kontaktu s negativními vlivy, které ohrožují jejich mravní a sociální vývoj ve věku, kdy ještě nejsou sociálně zralí a nejsou proto sociálně kompetentní k obraně před těmito vlivy. Společnost nejenže doposud mladou generaci nechránila, ale sama se podílela na vytváření negativních vlivů působících na děti a mládež.“²¹

O. Matoušek vymezuje u delikventně jednajících dětí a mladistvých následující znaky:

- velká rodina s mnoha sourozenci, s nízkým příjmem,
- přeplněný byt, špatné hygienické podmínky, konflikty se sousedy v bydlišti,
- mnoho rodičů negramotných, nebo s nedokončeným základním vzděláním,
- zanedbaná kontrola dětí,
- výskyt opakované trestné činnosti u dospělých členů rodiny,
- horší výsledky v inteligenčních testech,
- záporný vztah ke škole, velké problémy s prospěchem i s chováním,
- příslušnost k asociálně jednající partě,
- nižší sebevědomí,
- neplánovaná trestná činnost, vysoký vliv příležitostí,
- vysoká potřeba ocenění skupinou, častý je vliv alkoholu.²²

Další atributy spojené s možností vzniku rizikového chování, se zaměřením na vnitřní stránku osobnosti:

a) Hodnotové orientace

„Jen málo hodnot je posunuto u delikventů a narkomanů stejným směrem od normálu mládeže. Shodně nižší význam má pro oba soubory zajímavá práce, přátelství a být užitečný druhým lidem. To naznačuje společnou axiologickou poruchu, jedná se o narušení základní hodnoty druhé lidské bytosti, základní hodnoty vztahu dvou lidských

²¹ SAK, P., Proměny české mládeže. Praha: Petrklíč, 2000, 1. vydání, s. 14

²² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 143

bytostí „já a ty“. Druhá významná axiologická porucha se týká základní lidské aktivity, práce jako prostředku vyjádření vztahu lidské bytosti ke světu. Nejedná se o jakoukoliv pracovní činnost, ale o práci zajímavou, vycházející tedy z potřeby člověka.

Nadále byly zjištěny hodnotové rozdíly k vlastnění majetku a finančním prostředkům. Za zmínku stojí, že skupina mladých narkomanů nemá potřebu vlastnění movitého majetku oproti normální mládeži, přičemž jejich finanční zatíženost patří u delikventů k nejvyšší. Objektivně se dá stanovit, že mladý narkoman postupem času (po dobu užívání omamné látky) ztrácí na všech dosavadních hodnotách jako jsou přátelství, zajímavá práce, vzdělání, aktivity ve volném čase.“²³

b) Agresivita

Jak uvádí Ilona Špaňhelová ve své práci, agresivitu vyvolává také špatný příklad, který dítě vidí ve svém okolí. Toto tvrzení podpírá následujícím příkladem, kdy dítě chce nějakou hračku a vezme si ji od druhého dítěte tak, že ho uhodí a hračku sebere. Pokud dítěti není řečeno, že takto je to špatně, nedostane žádnou odezvu na své chování, vytváří si pro příště model svého chování.

Zde je zapotřebí uvést, že je nutný zásah dozorujícího dospělého jedince, který by měl dítěti ukázat správný (tj. žádoucí) postup při dosahování jeho cílů. Pokud se tak nestane, dítě snadno a rychle zjistí, že agresivita se mu vyplácí a bude tak činit i v budoucnu.²⁴

Na obhajobu dítěte je nutno uvést, že dítě v předškolním období ještě nemá dostatečně vyvinuty prvky kontroly svého chování, a nedokáže si dovodit důsledky tohoto jednání.

c) AD(H)D

Nejenže děti trpící hyperkinetickým syndromem s poruchou pozornosti (*Attention Deficit Hyperactivity Disorder, AD(H)D*), mají problémy (nepozornost, nadměrná aktivita, impulsivnost aj.) spojené s touto poruchou, ale jsou i ohroženější skupinou se sklony k patologickému chování.

²³ SAK, P., Proměny české mládeže. Praha: Petrklíč, 2000, s. 208 - 214

²⁴ ŠPAŇHELOVÁ, Il., Jak usměrňovat agresivitu, Praha: VIOD, 2007

„Syndrom hyperaktivity postihuje nejméně 5%, podle některých pramenů až 10-15% dětí, mnohokrát častěji chlapce než děvčata. Obvykle udávaný poměr z epidemiologických studií je 5 až 6 chlapců na jedno děvče.“²⁵

„U dětí s AD(H)D se projevuje výraznější stupeň opozičního a vzdorovitého chování, agresivity a problémů s chováním vůbec a dokonce antisociálních činů oproti normálním dětem. Až 40% dětí s AD(H)D zcela naplňuje diagnostická kritéria opoziční a vzdorovité emoční poruchy (Oppositional Deficit Disorder). Plných 21% až 45% dětí s AD(H)D je diagnostikováno jako závažnější poruchy chování (Conduct Disorder). Typickými projevy chování u těchto dětí je lhaní, krádeže, záškoláctví a v malé míře i fyzická agresivita.

Přes 50% dětí trpících AD(H)D má výrazné problémy v sociálních vztazích s ostatními dětmi. Závěry hovoří, že tyto děti jsou často agresivnější, rozkolničtější, despotičtější, dotěrnější, hlučnější než-li *normální* děti. Ty se naopak proti sociálnímu tlaku dítěte s AD(H)D musejí často semknout.“²⁶

²⁵ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 27

²⁶ PACLT, I., PTÁČEK, R., FLORIÁN, J., Hyperaktivita, Praha: VOID, 2006

1.3 Sociálně patologické jevy

Projevy chování jedince, které nejsou v souladu s normami dnešní společnosti a svým způsobem danou společností ohrožují, nazýváme sociálně patologické jevy. Moderní společnost se snaží svými prostředky tyto nežádoucí jevy potlačit, ale uspořádání lidského společenství, diferenciací jedinců, funkční ngramotnost a složitost dnešního života je zlatým podhoubím pro jejich vznik.

1.3.1 Kriminalita

„Kriminalita neboli zločinnost je chápána jako výskyt trestného chování (chování kriminální), který je vyjádřený souhrnem trestných činů spáchaných ve společnosti. Pojem je vymezen platným trestním právem, které stanoví, jaké protispoločenské chování se vzhledem ke své nebezpečnosti považuje za trestné činy, případně za další kategorie deliktů stíhaných soudními orgány.“²⁷

„Kriminalita je zřídka kdy chápána jako obraz dnešní společnosti, která je hektická a chaotická. Snaha uspět na konkurenčním trhu mnohdy místo úspěchu sklídí prohru a jedinec se stává náchylnějším ke ztracení určitých morálních zábran, k zajištění svých potřeb (jak existenčních tak užitkových). Tento celosvětový problém je v posledních desetiletích na prudkém vzestupu a příčiny se dávají do souvislosti s industrializací, urbanizací, migrací a demografickými změnami.“²⁸ Boj proti tomuto fenoménu získává, jako samotná kriminalita, mezinárodní rozměr.

1.3.2 Šikana

Šikana (pojem má svůj etymologický původ ve francouzském slově „chicane“, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů²⁹) může mít mnoho podob. Obecně je však definována jako agrese, které se dopouští jedinec nebo skupina vůči jedinci nebo skupině víceméně bezbranných, ať už pro fyzickou nebo jinou slabost či nemožnost účinné obrany.

²⁷ JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L., Sociální patologie. Brno: IMS, 2005, s. 15

²⁸ JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L., Sociální patologie. Brno: IMS, 2005, s. 15

²⁹ LOVASOVÁ, L., Šikana. Praha: VIOD, 2006, s. 6

Jiné prameny uvádějí, že se jedná o „nebezpečný sociálně patologický jev, při němž je omezována zejména osobní svoboda a svoboda rozhodování, je ponižována lidská důstojnost a čest, mnohdy je obětí ubližováno na zdraví či na majetku.“³⁰

„Tento způsob chování (ataku) může mít formu fyzického násilí či ponižující manipulace. Mezi charakteristické projevy patří opakovaná agrese vůči jedné oběti.“³¹

„Šikana může mít rovněž pouze přechodný charakter. S tímto se setkáváme u mládeže, jako se školní šikanou, která je svým způsobem v různých variacích obsažena na všech typech školských zařízeních. Důležité jsou její projevy a intenzita jednotlivých útoků (brutalita aj.).“³²

Při zaznamenání projevů šikany, ať ve škole či jiných zájmových organizacích, by měla být oběti poskytnuta patřičná psychologická pomoc a s agresorem navázat intenzivnější spolupráci pro zamezení jeho dalšího patologického chování. Zapotřebí je vyhodnotit závažnost celé situace a zjištění příčin, které k tomu vedly. Důležitá je spolupráce s rodinou agresora (příp. rodinou oběti pokud je potřeba poskytnou hlubší terapii) a neméně se školou.

Byl proveden výzkum zaměřený na následky šikanování pro agresory šikany, kde bylo zjištěno následující

- **ve školním věku**, zhoršený prospěch, členství v závadových partách, horší využívání vlastních (duševních) schopností,
- **v dospělosti**, více konfliktů se zákonem, kriminalita, u dívek krutost k vlastním dětem, deficit mravního a duševního vývoje, antisociální postoj.³³

Závěrem je třeba podotknout, že agresori se mohou často dopouštět porušení trestně právních norem a naplnění skutkových podstat jednotlivých trestných činů (*nejčastěji ublížení na zdraví, vydírání ...*), avšak pro nízký věk pachatele, jej nelze trestně stíhat, resp. stíhání je zastaveno pro nedostatečný věk pachatele.

³⁰ LOVASOVÁ, L., Šikana, Praha: VIOD, 2006, s. 6

³¹ HANUŠOVÁ, J., Násilí na dětech: syndrom CAN, Praha: VIOD, 2006

³² JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L., Sociální patologie. Brno: IMS, 2005, s. 47

³³ LOVASOVÁ, L., Šikana, Praha: VIOD, 2006, s. 15

2. Kriminalita mládeže

„V posledních letech u nás došlo k výraznému nárůstu kriminality, prostituce, narkomanie, organizovaného zločinu a dalších sociálně patologických jevů. Při pokračujícím trendu vývoje v této oblasti hrozí nebezpečí, že vývoj a stabilita společnosti budou sociálně patologickými jevy ohroženy.“³⁴

„Na kriminalitě mládeže je zainteresováno několik vědeckých disciplín (právní odvětví, sociologie, psychologie, kriminologie, psychiatrie, antropologie, aj.), které ve svých teoriích akcentují různé aspekty kriminálního chování i jeho nositelů. Z hlediska většiny těchto disciplín není kriminalita mládeže homogenní kategorií. Toto prohlášení jsme dokonce často nacházeli v úvodech soudobých příruček o kriminalitě mládeže.“³⁵

O důležitém vlivu prostředí na mládež, bylo již pojednáno výše. Z hlediska vazby prostředí a kriminality si zde uvedeme ještě některé zajímavé názory či výsledky vybraných studií.

Adopce

„Děti, které byly adoptovány chudými rodinami s nízkým společenským postavením, měly o 40% větší pravděpodobnost, že se budou chovat kriminálně, než děti adoptované rodinami z druhého konce společensko-ekonomického žebříčku. Lepší sociální podmínky během dětství tedy bez ohledu na dědičnost snižují kriminalitu adoptovaných dětí.“³⁶ Z tohoto výzkumu (interpretovaných dat) však není možno posoudit, jaký vliv na děti má samotný institut adopce (přijmutí adoptivních rodičů).

Chudoba

„V chudých společnostech děti musí okamžitě, jakmile jsou toho schopny, začít pracovat, aby jejich rodiny i ony samy přežily. Celková úroveň kriminality je v chudých zemích nižší než v zemích bohatých.“³⁷

S tímto je jasně spojeno trávení volného času. Pokud se děti musí ihned zapojit do pracovního procesu nemají čas na poflakování a páchání trestné činnosti z nudy.

³⁴ SAK, P., Proměny české mládeže. Praha: Petrklíč, 2000, 1. vydání, s. 203

³⁵ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 17

³⁶ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 25

³⁷ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 95

Druhým aspektem mohou být poměrně i přísné tresty za bagatelní trestnou činnost v těchto zemích.

Televize (a jiné masmédia)

Masová média (především televize) a nezodpovědnost některých tvůrců jejich programů ohrožují postoje a chování nejmladší generace (ale nejen ji). „Všichni si uvědomujeme, že v současné době dochází k masivní devalvaci hodnot a ke ztrátě mravní zodpovědnosti. Ztráta svědomí, otupený vkus, neprofesionalita a nekompetentnost představují podhoubí, na kterém pak vyrůstá arogance a agresivita. Zvláště agresivity se lidstvu – naše české společenství nevyjímaje – dostává v míře vrchovaté.“³⁸

„Pro soubory sociálně deviantní mládeže má televize ještě větší význam, protože výchovný vliv rodiny je u těchto mladých lidí slabý a směr jeho působení je často negativní, takže těžko může kompenzovat případné negativní působení televize.“³⁹

„Existuje množství studií (jejich přehled podává Murray, 1995) dokládajících, že již velmi malé děti, dokonce už roční, dokáží napodobovat to, co viděly v televizi. Např. kreslené seriály, v nichž se postavy chovají agresivně, zvyšují celkově fyzickou aktivitu dětí z mateřských škol a zvyšují jejich agresivitu vůči ostatním dětem i vůči hračkám. Jako kontrolní skupina byly v těchto pokusech použity děti ve stejné době sledující prosociální programy nebo programy z hlediska předváděného násilí neutrální. V odborné literatuře se už zabydlel termín ***pondělní syndrom*** označující zvýšenou agresivitu dětí ve školkách a ve školách, která je oprávněně vykládána jako odreagovávání agresivity, jíž se děti nabyly během víkendu v televizi.

Negativní účinky má podle výsledků psychologických výzkumů televizní násilí především u těch dětí, jež jsou k násilnému chování disponovány

- dědičnými a konstitučními faktory,
- rodičovským nezájmem či nepřátelstvím,
- příslušností ke skupinám, jež sdílejí deviantní normy.“⁴⁰

³⁸ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., et al., Člověk – Prostředí – Výchova. Brno: Paido, 2001, s. 70 - 71

³⁹ SAK, P., Proměny české mládeže. Praha: Petrklíč, 2000, s. 214

⁴⁰ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 105 - 106

„Z provedených výzkumů v České republice lze stanovit dvě extrémní televizní stanice. Dle expertů je u televizní stanice ČT2 nejnižší výskyt všech negativních prvků společnosti. Opakem je stanice Nova, která téměř u všech negativních prvků je hodnocena jako jejich nejvyšší nositel. Toto tvrzení expertů podpírá výzkum u delikventů, kteří téměř nesledují ČT2, velmi málo sledují ČT1 a velice často sledují Novu. Obdobné sledovací návyky a frekvence vidíme u mládeže z diagnostických a výchovných ústavů.“⁴¹

⁴¹ SAK, P., Proměny české mládeže. Praha: Petrklíč, 2000, s. 181, 214

2.1 Výsledky statistických údajů

„Počet stíhaných dětí (do patnácti let) se u nás v osmdesátých letech pohyboval okolo hodnoty 4000 ročně. Od roku 1990 toto číslo stoupá a v roce 1995 dosáhlo dvojnásobku (8342 stíhaných dětí).“⁴²

Podle posledních statistických výkazů vydaných Policejním prezídiem ČR za první pololetí roku 2008 byl počet stíhaných nezletilců (1-14 let) na území České republiky 1845. Ve stejném období bylo spácháno 6663 skutků, kterých se dopustily děti (1-17 let). Z těchto údajů je zřejmé, že se kriminálního chování dopouští více mladistvých (15 – 17 let) nežli nezletilců (1 – 14 let) a to v poměru 1 : 3 (ve prospěch mladistvých).

Z aktuálních statistických údajů se dá soudit, že se trend vývoje dětské kriminality vrací zpět (dá se usuzovat z průměrného výsledku za první pololetí roku 2008, při prognóze stejného vývoje).

„Výzkumy dětské delikvence a kriminálních kariér prováděné na Hamburské univerzitě dlouhodobě od sedmdesátých let ukazují, že závažnějším predikátorem budoucí kriminality než-li je jednorázové přestoupení zákona je kontakt s policejními, resp. soudními a vězeňskými orgány. Výzkum potvrdil hypotézu, že „... děti, u kterých není použito v raném věku formálních sociálních intervencí (trestů), jsou na tom perspektivně – z hlediska kriminální kariéry – lépe než ty, které jsou vedeny k poslušnosti represivním způsobem.“ Pozdější studie ukázala, že děti, které byly jak v dětství, tak v dospívání často postihovány pro trestnou činnost, byly ve skupině dospělých odsouzených zastoupeny ze 60%. Děti, které se v dospívání dopustily jen jednou trestné činnosti, a nebyl jim za to uložen trest odnětí svobody, se naopak v dospělosti stávaly usvědčenými pachateli trestné činnosti jen výjimečně.“⁴³

⁴² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 149

⁴³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 120

2.1.1 Druhy kriminality

„U dětí i u mládeže vysoce převažuje, podobně jako u dospělých, tzv. majetková trestná činnost nad násilnou kriminalitou. Nárůst majetkové trestné činnosti nedospělých osob je v oblasti objasněné trestné činnosti skutečně alarmující. Policejní statistiky potvrzují, že se v poslední dekádě snižuje průměrný věk pachatelů. Objevují se také nové druhy kriminality, ve které figurují děti a mladiství – kriminalita spojená s patologickým hráčstvím, dětskou prostitucí a pornografií, kuplířství a drogová kriminalita. Častěji se také vyskytuje relativně nový jev v kriminalitě mládeže a dětí: vytváření delikventních part, gangů a extremistických skupin. Tyto skupiny mladistvých se někdy dostávají i do bližšího kontaktu s organizovanými skupinami profesionálních zločinců, jež je případně mohou zneužívat při páchání trestné činnosti.“⁴⁴

Poslední statistické údaje ukazují, že majetková trestná činnost patří stále mezi nejrozšířenější druh skutků páchaných dětmi. Pro ilustrující přehled zde uvedeme kriminalitu dětí do patnácti let věku spáchanou v prvním pololetí roku 2008

- majetková trestná činnost 881 činů
- násilná trestná činnost 354 činů
- ostatní trestná činnost 353 činů
- mravnostní trestná činnost 54 činů
- hospodářská kriminalita 38 činů

V majetkové trestné činnosti jednoznačně převládají mezi nezletilými trestné činy krádeže (prosté a vloupáním) nad ostatní majetkovou trestnou činností jako je poškozování cizí věci, podvod, zpronevěra aj. Nezletilí pachatelé se v kategorii násilné trestné činnosti nejčastěji dopouštěli loupeže, úmyslného ublížení na zdraví a vydírání. Stejně početnou skupinou je ostatní trestná činnost, zahrnující především trestné činy jako výtržnictví, nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů. V kategorii mravnostní trestné činnosti to pak bylo především pohlavní zneužívání. Nejmenší skupinou je kategorie hospodářské kriminality, kde docházelo především k naplnění skutkové podstaty trestného činu neoprávněné držení platební karty.

⁴⁴ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 150

2.2 Výsledky kriminologických studií

Úspěšnost na snížení kriminality mládeže mají především nové poznatky z oboru kriminologie, zkoumání příčin kriminality a cest vedoucích k trestné činnosti. Dalším důležitým faktorem kromě znalostí jsou slibné strategie, kvalitní metody a jejich správná aplikace. Průzkumy této oblasti přinášejí řadu nových zjištění, které je třeba brát na zřetel.

Pouze malé procento mladých lidí se stává recidivními mladistvými pachateli.

„Marin Wolfgang (*University of Pennsylvania*) a jeho kolegové se zabývali ve své práci (*Delinquency in Birth Cohort*) sledováním trestného chování mezi deseti tisíci mladých lidí narozených ve Filadelfii v roce 1945 od jejich dětství až po jejich dospělost. Tuto podrobnou analýzu zopakoval, ovšem s větším počtem osob (25.000 osob, narozenými v roce 1958) a v posledních letech jiní kriminologové provedli obdobnou analýzu s jinými vzorky.

Nejvýznamnějším zjištěním bylo, že pouze malá skupina chlapců, šest až osm procent ze skupiny mladistvých, páchá většinu ze všech závažných a násilných trestných činů. Dalšími a méně nedůležitými zjištěními bylo, že sedm procent mládeže ve Filadelfii se dopustila 61 procent všech trestných činů. Páchání trestných činů u dívek je na vzestupu, ale k poměru chronických pachatelů u chlapců, se dívky nedopouštějí tak závažného trestního jednání.“⁴⁵

Závěry hovoří o tom, že pokud je zde snaha efektivně snížit páchání trestné činnosti v naší moderní společnosti je třeba cíleně pracovat již s dětmi.

Kriminální dráha téměř vždy začíná v dětství

„Podle celostátního průzkumu mládeže (*National Youth Survey*), který provedl Delbert Elliot začíná závažná násilná trestná činnost především od 12 do 20 lety. Po prolomení této hranice se riziko spuštění tohoto chování téměř vylučuje.

⁴⁵ MENDEL, R.A., Méně slov a více pomoci: Účinné a neúčinné metody při snižování kriminality mládeže. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002, s. 25 - 26

Dále uvádí, že chronickému násilí v mládí vždy předchází vzdorovité, agresivní a jinak problematické chování.⁴⁶

Nejdůležitější prevencí se jeví práce s vysoce rizikovými dětmi. Proto za pomoci odborníků je třeba tyto děti aktivně vyhledávat a věnovat jim vysokého úsilí, aby se riziko možného opakujícího se chování snížilo na minimum.

Chroničtí pachatelé zvláště závažných trestných činů se vyvíjejí podle předvídatelných fází.

„O tomto faktu hovoří Rolf Loeber (University of Pittsburgh), který vyznačil tři možné varianty.

- a) ***přímočará cesta*** (již zřetelná agrese v dětství, přes fyzické napadání v mládí, až po páchání trestné činnosti v dospělosti),
- b) ***podpovrchová cesta*** (od krádeží a lhaní, přes vandalismus k majetkové trestné činnosti),
- c) ***cesta střetu s autoritou*** (od tvrdohlavosti přes záškoláctví a porušování předpisů k násilným a majetkovým trestným činům).

O pravdivosti této teze hovoří statistické údaje, kdy 80 až 90 procent mladistvých, kteří se později stali opakovaně pachateli trestné činnosti, prošli jednou z výše uvedených cest.⁴⁷

Znalost této skutečnosti nám může blíže pomoci odhalit budoucí možné pachatele a včas s nimi začít pracovat. Zřejmé je, že pouhá totožnost pachatelovo jednání s jednou z výše uvedených variant nestačí a nezakládá na jeho špatné prognóze ohledně budoucího chování, ale je jedním z dalších vykřičníků pro odpovědné pracovníky, aby psychickou stránku osobnosti mladistvého řádně prošetřili a věnovali vyšší pozornost jeho okolí.

⁴⁶ MENDEL, R.A., Méně slov a více pomoci: Účinné a neúčinné metody při snižování kriminality mládeže. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002, s. 26

⁴⁷ MENDEL, R.A., Méně slov a více pomoci: Účinné a neúčinné metody při snižování kriminality mládeže. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002, s. 26

Zvážení rizikových a ochranných faktorů v prostředí mladistvého

O důležitosti prostředí, které jedince obklopuje, bylo hovořeno již výše (kapitola Sociálně patologické prostředí). Zde se pokusíme nahlédnout podrobněji jak na rizikové, tak ochranné faktory, které jedince svádí, či odrazuje od páčání trestné činnosti

- **v rámci komunity** – pokud se jedinec setkává s osobami závadového charakteru, s kriminální minulostí, násilím, drogami a chudobou, je velice pravděpodobné, že se vydá stejnou cestou, tj. *cestou nejmenšího odporu*. Je-li osoba vychovávána v pozitivní a spořádaném společenství, bude tento vzorec chování *prosociální* a kladné hodnoty zachovány.
- **školní zařízení** – riziko brzkého školního neúspěchu, nekvalitní školní prostředí může mít za následky záškoláctví a zahálčivý život, oproti tomu studijní úspěch, motivace a pochvala vedou k řádnému vzdělání a výchově.
- **party a přátelé** – obdobné jako u komunity, ale zde je bližší osobní vztah, rizikový s napojením na gangy a jiné deviantní skupiny. Ochranný faktor zde je napojení na pozitivní osoby a spolky s prospolečenským zaměřením.
- **v rámci rodiny** – zanedbání, nedostatek času, kriminální tradice, špatné zacházení a časté konflikty, zatímco na druhé straně harmonická rodina, rodičovský dozor a silná citová vazba.⁴⁸

Lawrence Steinberg v teorii o rodině, označil šest možností, které mohou záporně ovlivnit osobnost, tj. vyvolat v jejím chování určité změny, které mohou v budoucnu vést ke kriminální činnosti.

- 1) kontakt s násilím v rodině,
- 2) biologické změny v mozku,
- 3) duševní zdravotní problémy,
- 4) osobnostní problémy,
- 5) problémy ve škole,
- 6) vnímavost negativních tlaků ze strany stejně starých osob.

⁴⁸ MENDEL, R.A., Méně slov a více pomoci: Účinné a neúčinné metody při snižování kriminality mládeže. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002, s. 27

„V rámci zprávy o výsledcích studie vzorku 20.000 dospívajících osob Steinberg řekl pracovní skupině Kongresu, že „převážná většina dospívajících, u kterých byly zjištěny největší problémy - a to nejen v souvislosti s jejich protispolečenským chováním, ale také se školními výsledky, rozvojem osobnosti a všeobecným duševním zdravím – pocházela z rodin, kde se rodiče chovali nepřátelsky nebo lhostejně.“⁴⁹

Individuální a skupinové terapie (prevence)

Trestné činy, kterých se dopouštějí mladiství, páchají zpravidla ve skupinovém kontextu, oproti pachatelům dospělým. Obdobně je nastolena i naprostá většina preventivních a terapeutických programů zaměřených na ohrožené či již delikventní mladistvé.

„V roce 1999 vydal americký časopis *American Psychologist* článek, kde byly zkoumány výsledky dvou intervenčních programů zaměřených na mládež s trestní minulostí. V obou případech se ukázalo, že u mladistvých se skupinovou činností dochází k vyšší míře recidivy, než-li to bylo u jedinců s individuální terapií, a dokonce i vyšší než-li u kontrolní skupiny, na které nebyl aplikován žádný z obou programů.“⁵⁰

Důkazy hovoří jasně, ale i přesto je většina intervenčních programů mladistvých založena na skupinové činnosti.

⁴⁹ MENDEL,R.A., Méně slov a více pomoci: Účinné a neúčinné metody při snižování kriminality mládeže. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002, s. 28

⁵⁰ MENDEL,R.A., Méně slov a více pomoci: Účinné a neúčinné metody při snižování kriminality mládeže. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002, s. 28

3. Preventivní a intervenční činnost

Slovo prevence vychází z latinského *praeventus* – zákrok předem. Prevence v širším slova smyslu znamená předcházení nežádoucímu jevu a ochrana před ním. Označuje v podstatě všechny aktivity, jejichž cílem je potírání výskytu a zabraňování rozvoji negativního jevu ve společnosti. Právnicky prevence znamená legislativní opatření, které má chránit společnost před nežádoucím konkrétním jednáním jednotlivců a skupin obyvatelstva.

„Prevence kriminality je chápána jako záměrné, plánovité a koordinované působení na příčiny a podmínky, které vedou k jejímu páchání, s cílem odstranit je nebo alespoň podstatně omezit. Je prováděna ve třech základních rovinách:

Generální – trestněprávní prevence založena na preventivním účinku trestu nebo jiných trestněprávních opatření včetně alternativních trestů

Sociální – jedná se o tzv. primární, sekundární, terciární prevenci. Obecně hovoříme o společenském opatření v oblasti ekonomiky, kultury a sociální oblasti aj.

Situační – k určitým kriminálním deliktům je zapotřebí určitého místa, určité typické okolnosti. Poznání těchto aspektů, které se stávají součástí *modu operandi*, je základním předpokladem pro účinnou prevenci.“⁵¹

V této kapitole se budeme zabývat zejména prevencí sociální, tj. primární a sekundární čili předcházení delikventnímu jednání u celé populace dětí, resp. u těch dětí, jež se ještě delikventního chování nedopustily, ale podle určitých známek lze soudit, že k němu mají trvalejší sklon. A terciární prevence, tj. u dětí, které se již nějakého druhu trestné činnosti či přestupku dopustily.

„Cílovou skupinou preventivních opatření mohou být:

- hyperaktivní děti,
- děti selhávající ve škole,
- děti s poruchami chování,
- děti zneužívané a týrané v rodinách,

⁵¹ CHMELÍK, J., a kol., Mravnost, pomografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003, s. 33

- děti z dysfunkčních rodin,
- děti ze čtvrtí, kde je vysoká úroveň kriminality,
- děti z rodin žijících pod hranicí životního minima,
- děti z rodin, v nichž chybí otec,
- děti s predelikventním chováním,
- populace všech rodičů v komunitě,
- populace všech občanů státu aj.

Nejvýznamnějším prostředkem sociální prevence je výchova dětí v rodinách a výchova dětí ve školách. Preventivně mohou působit i nevládní organizace. Vlivným nástrojem je také sociální politika státu ovlivňující systém vzdělávání, zaměstnanost, stabilitu rodiny, fungování policejního a soudního aparátu a dalších institucí zabývajících se rizikovou mládeží. Menší význam a dosah mají regionální a lokální programy pro úzeji definované skupiny rizikových dětí či rizikové mládeže. Lokální, regionální i státní preventivní opatření však mohou být efektivní jen tehdy, jsou-li založena na kvalifikované detekci problémů a je-li průběžně sledován jejich očekávaný vliv i neočekávané vedlejší účinky.⁵²

⁵² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 260 - 262

3.1 Ústavní a ochranná výchova

Ústavní a ochranná výchova je vykonávána v taxativně vymezených zařízeních stanovených zákonem. Účelem těchto zařízení je zajišťovat nezletilé osobě (zpravidla ve věku od 3 do 18 let), na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání. Účelem školských zařízení pro preventivní péči je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje, zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte.

Zákon vymezuje tyto zařízení:

- diagnostický ústav,
- dětský domov,
- dětský domov se školou,
- výchovný ústav.

Ty poskytují péči jinak poskytovanou rodiči nebo jinými osobami, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu, dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou. Základní organizační jednotkou pro práci s dětmi v zařízení je výchovná skupina nebo rodinná skupina. Výchovná skupina je organizační jednotkou v diagnostickém ústavu a ve výchovném ústavu. V diagnostickém ústavu ji tvoří nejméně 4 a nejvíce 8 dětí. Ve výchovném ústavu nejméně 5 a nejvíce 8 dětí. Rovněž počet těchto skupin v jednom ústavu je zákonem omezen. Pro výchovné ústavy (tj. v jednom areálu) lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 výchovných skupin. Rozdělení do těchto organizačních jednotek se děje se zřetelem na individuální výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby. Rodinná skupina je základní organizační jednotkou v dětském domově a dětském domově se školou. I zde je počet jednotlivých dětí na skupinu a počet skupin v jednom domově omezen. V dětském domově může tvořit jednu skupinu nejméně 6 a nejvíce 8 dětí a v dětském domově se školou nejméně 5 a nejvíce 8 dětí. Rozřazení dětí do jednotlivých skupin se koná se zřetelem na věk a pohlaví jednotlivých klientů. Sourozenci se zpravidla zařazují do jedné rodinné skupiny. V dětském domově lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin.

3.1.1 Diagnostický ústav

„Diagnostický ústav je zařízení, které přijímá děti a na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení je umisťuje do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů s výjimkou dětí přijatých do diagnostického ústavu na základě žádosti zákonných zástupců dítěte.

Pobyt v diagnostickém ústavu může být buď nařízený soudem, nebo dobrovolný. Dobrovolný pobyt předpokládá trojstrannou dohodu mezi vedoucím ústavu, rodiči svěřence a svěřencem samým. Většina svěřenců v diagnostickém ústavu pro mládež má vzdělání jen na úrovni 6. - 7. třídy základní školy, někteří mají začatý, ale nedokončený učební obor.“⁵³

Diagnostický ústav plní podle potřeb dítěte následující úkoly:

- diagnostické,
- vzdělávací,
- terapeutické,
- výchovné a sociální,
- organizační,
- koordinační.

Pobyt dítěte v diagnostickém ústavu trvá zpravidla 8 týdnů. Při umisťování dítěte se dbá na umístění dítěte co nejbližší bydlišti osob odpovědných za výchovu nebo zákonných zástupců, pokud by tím nebyl ohrožen mravní vývoj dítěte. Diagnostický ústav může poskytnout péči též dětem, o jejichž umístění v důsledku jejich poruch chování požádali zákonní zástupci dítěte. Těmto dětem je poskytována preventivně výchovná péče. Pro děti, které ukončily povinnou školní docházku, se jako součást diagnostického ústavu zřizují diagnostické třídy, v nichž je zajišťována příprava dětí na jejich budoucí povolání. Tyto třídy se naplňují do 8 dětí.

⁵³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 160

3.1.2 Dětský domov

Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova. Do dětského domova mohou být zpravidla umístovány děti ve věku od 3 do 18 let. Do dětského domova se rovněž umisťují nezletilé matky s jejich dětmi.

3.1.3 Dětský domov se školou

Účelem dětského domova se školou je zajišťovat péči o děti

- a) s nařízenou ústavní výchovou
 - mají-li závažné poruchy chování, nebo
 - které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči
- b) s uloženou ochrannou výchovou
- c) jsou-li nezletilými matkami a splňují podmínky stanovené v písmenu a) nebo b), a jejich děti, které nemohou být vzdělávány ve škole, jenž není součástí dětského domova se školou.

Do dětského domova se školou mohou být umístovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky.

3.1.4 Výchovný ústav

„Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Ve vztahu k těmto dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší 12 let, má-li uloženu ochrannou výchovu, a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Výjimečně, v případech zvláště závažných poruch chování, lze do výchovného ústavu umístit i dítě s nařízenou ústavní výchovou mladší 15 let.“⁵⁴

⁵⁴ Zák. č. 109/2002 Sb.

3.2 Preventivní výchovná péče

„Preventivně výchovná péče je poskytování speciálně pedagogických a psychologických služeb dětem s rizikem poruch chování či s již rozvinutými projevy chování a negativních jevů v sociálním vývoji, u nichž není nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, případně zletilým osobám do ukončení středního vzdělávání, osobám odpovědným za výchovu a pedagogickým pracovníkům. Je poskytována střediskem nebo diagnostickým ústavem a to ve formě

- a) ambulantních služeb,
- b) celodenních služeb,
- c) internátních služeb (zpravidla 8 týdnů).

Středisko poskytuje všestrannou preventivní speciálně pedagogickou péči a psychologickou pomoc klientům s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a klientům propuštěným z ústavní výchovy při jejich integraci do společnosti. Tato péče je zaměřena na odstranění či zmírnění již vzniklých poruch chování a na prevenci vzniku dalších vážnějších výchovných poruch a negativních jevů v sociálním vývoji klientů, pokud u nich nenastal důvod k nařízení ústavní výchovy nebo uložení ochranné výchovy. Středisko poskytuje konzultace, odborné informace a pomoc osobám odpovědným za výchovu a pedagogickým pracovníkům všech druhů školských zařízení.“⁵⁵

Před rokem 1991 existovalo v České republice jen jediné experimentální zařízení tohoto typu – Středisko pro mládež v Praze 9 na Klíčově, které dnes existuje jako výchovný ústav a středisko výchovné péče.

⁵⁵ Zák. č. 109/2002 Sb.

3.3 Odbor prevence kriminality MVČR

„Odbor prevence kriminality plní funkci ústředního orgánu státní správy v oblasti vnitřního pořádku a bezpečnosti při tvorbě a realizaci koncepce prevence kriminality. Zároveň plní funkci sekretariátu Republikového výboru pro prevenci kriminality. Jeho činnost lze rozdělit na několik oblastí.

Oblast programů prevence kriminality

Komplexně zajišťuje přípravu, vyhlášení, organizaci státní finanční podpory a vyhodnocení programů prevence kriminality. Provádí analytickou činnost a na jejím základě podává návrhy na vyhlášení programů prevence kriminality. Spolupracuje se zahraničními partnery.

Plní zejména tyto úkoly:

- provádí koncepční a metodickou činnost při vytváření programů prevence kriminality,
- provádí analytickou činnost v oblasti prevence kriminality, zejména v oblasti trestné činnosti dětí a mládeže,
- zpracovává odborná stanoviska v oblasti prevence kriminality vyžádaná vedením ministerstva,
- vykonává publikační a lektorskou činnost, aj.

Oblast dobrovolnické služby

Vykonává činnosti uložené ministerstvu zákonem č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě). Organizačně a technicky zajišťuje činnost akreditační komise pro oblast dobrovolnické služby, která je poradním orgánem ministerstva.“⁵⁶

⁵⁶ <http://www.mvcr.cz> ze dne 8. dubna 2009

3.4 Vybrané preventivní programy

„Na podporu prosazování práv dítěte v duchu dokumentu (pozn. Úmluva o právech dítěte) existuje mezinárodní nevládní organizace **Defence for Children International**. I u nás existuje jedna ze šedesáti národních sekcí. Česká sekce DCI vznikla v roce 1991 a snaží se zvyšovat respekt k právům dítěte znalostí Úmluvy o právech dítěte a jejím správným pochopením mezi dospělými i dětmi, rozvíjet součinnost veřejných orgánů s nevládní sférou, podporovat spolupráci nevládních organizací a institucí, které se v naší zemi zabývají dětmi.

Jednou z takových nevládních institucí, které vyvíjejí významnou iniciativu na ochranu práv dětí, je u nás **Fond ohrožených dětí**. Poskytuje poradenskou činnost, podílí se na adopci dětí, pořádá sbírky, zakládá azylové domy pro ohrožené děti (rodiče). Má sociální střediska po celém území naší republiky. Česká sekce DCI spolupracuje dále také s nadací **Naše dítě** a její **Linkou bezpečí** a dalšími 12 organizacemi, které se sdružily v **Alianci nestáných organizací pro práva dítěte**.⁵⁷

„**Big Brother, Big Sisters** – americká iniciativa, pro děti mladší než 12 let. Dobrovolnická pomoc vychází z jednoduché myšlenky: Klient, který je ohrožen sociálním selháním, může mít prospěch z intenzivního osobního vztahu k člověku, který nemá kriminální sklony a má o klienta zájem. Dobrovolníky je v každém případě nutné pro tuto práci vyškolit a průběžně supervidovat jejich aktivity s klientem. Výhodou dobrovolnické práce je i to, že druh společné činnosti dobrovolníka a klienta nemusí být předepsán organizátory projektu a může dalekosáhle respektovat jak potřeby klienta, tak dobrovolnickovy možnosti. Vztah mezi klientem a dobrovolníkem je osobnější a bezprostřednější než vztah mezi klientem a profesionály.⁵⁸

„Americký projekt Big Brother, Big Sisters působí v USA již devadesát let, v současnosti má 500 agentur a za dobu své existence ovlivnil mnoho set tisíc dětí. V USA provedené výzkumná šetření zjistila, že u dětí udržujících předepsaný pravidelný kontakt s dobrovolníkem má účast v projektu měřitelný preventivní efekt na

⁵⁷ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., et al., Člověk – Prostředí – Výchova. Brno: Paido, 2001, s. 116

⁵⁸ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 203

pozdější užívání drog, na záškoláctví, na předčasné ukončení vzdělávací dráhy, na vztahy k vrstevníkům, na agresivitu i na pocit důvěry vůči dospělým.

V České republice od roku 1996 užívá tento projekt (Big Brother, Big Sisters) alternativního názvu **Pět P**. Pět P vyjadřován zájem organizace poskytovat Přátelství, Podporu, Prevenci, Péči a Pomoc. Klientem se může stát chlapec nebo dívka bydlící v Praze a jejím blízkém okolí ve věku 10-12 let. Program je nabízen dětem, které mají vážné konflikty v rodině, mají doma jen jednoho rodiče, mají velmi zaneprázdněné rodiče, mají nevhodné kamarády atp. Nezbytnou podmínkou pro účast dítěte v projektu je souhlas rodičů, s nimiž udržují organizátoři projektu kontakt. Pokud by rodič měl zásadní námitky proti účasti dítěte na programu, není možné do něj dítě zařadit. Zájemci o dobrovolnickou práci procházejí výběrovým řízením, školením a jejich práce s klienty je pravidelně supervidována. Společnou činnost si po dohodě zvolí dvojice klient – dobrovolník, která přihlédne k přáním rodičů dítěte. Dobrovolníci jsou u nás (na rozdíl od USA) většinou studenti, vždy starší než osmnáct let. Zavazují se pracovat s klientem po několik hodin v týdnu po dobu nejméně jednoho roku.⁵⁹

„Jedním z programů, které se rozhodly spojit dvě dosud nepropojené a vedle sebe existující preventivní koncepce, je americký program nazvaný **Children at Risk** (CAR). Program patří dnes k nejrozsáhlejším projektům, jež jsou orientovány na nejohroženější děti v USA ve věku 11 až 13 let. Jeho cílem je zapojit rizikové děti v oblastech s vysokou kriminalitou do řady aktivit, které jim nabízejí atraktivní alternativy k užívání drog, k obchodování s nimi, ke sdružování v kriminálních skupinách atd.“⁶⁰

V České republice byl realizován projekt **CHIPS** (ChildLine in Partnership with Schools). „Tento projekt vznikl v r. 1998 ve Velké Británii. V současné době je do něj ve Velké Británii zapojeno již téměř 800 škol. Hlavní důraz je kladen na prevenci šikany a ostatních sociálně patologických jevů v prostředí školního kolektivu. Program vychází ze znalostí a zkušeností, jež ukazují, že mladí lidé se spíše svěřují se svými problémy vrstevníkům, než nadřízené autoritě, vůči níž mají zábrany. Pomoc spolužáků je pro ně přijatelnější, než udělování rad ze strany dospělých. Funkce studenta -

⁵⁹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 205

⁶⁰ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, s. 215

podporovatele je odlišná od role kamaráda a skutečnosti, které budou podporovateli svěřeny, nemohou být poskytovány žádné třetí osobě s výjimkou přesně vymezených případů, kdy je zapotřebí důvěrnost porušit.⁶¹

Děti a jejich problémy je další projekt realizovaným v České republice. Cílem projektu je napomoci rozeznávat, předcházet a řešit sociálně patologické jevy, které se vyskytují mezi školní mládeží a tím přispět k naplnění konkrétních ustanovení Úmluvy o právech dítěte. V rámci projektu vznikla v pořadí již druhá publikace (Děti a jejich problémy II. Sborník studií) obsahující texty popisující problémy dětí v pěti oblastech. Jednotlivá témata jsou dokumentována na statistikách a kazuistikách z Linky bezpečí i dalších projektů Sdružení Linka bezpečí. Širším cílem projektu je napomoci rozeznávat, předcházet a řešit sociálně patologické jevy, které se vyskytují mezi školní mládeží.⁶²

Mezinárodní jednoletý grantový projekt **Projekt Tell your children**, neboli v české verzi **Aby děti věděly** je zaměřen na žáky 8. a 9. tříd základních škol. Vznikl za finančního přispění Evropské komise a Sdružení Linka bezpečí si k realizaci přizvalo další instituce ze Slovenska, Německa a České republiky.

Cílem projektu je přiblížit dětem Listinu základních práv Evropské unie a názorně jim předvést, kam až může vést nedodržování a pošlapávání těchto práv. Jeho posláním je šíření povědomí o lidských, resp. dětských právech mezi mladou generací. Pokud si děti budou vědomy svých práv, budou zároveň vědět, že stejná práva mají i jejich kamarádi, vrstevníci, prostě všichni ostatní. Odtud je pak krok k tomu, aby se nejen uměly bránit, jestliže budou jejich práva porušována, ale uměly ctít také práva ostatních.⁶³

Občanské sdružení PRAK, sdružení pro prevenci kriminality, realizuje projekt s názvem **Prevence kriminality a sociálně patologických jevů**. Jako hlavní nástroj své činnosti využívá návštěvu věznice žáky 7. a 8. třídy základní školy. Návštěva věznice je velmi silný zážitek. Projekt není koncipován jen jako výhrůžka pro žáky: *"Pokud budeš krást, kouřit, fetovat, skončíš ve vězení."* Pod vlivem této zkušenosti s žáky diskutují

⁶¹ <http://www.linkabezpeci.cz> dne 27. 2. 2009

⁶² <http://www.linkabezpeci.cz> dne 8. 4. 2009

⁶³ <http://www.linkabezpeci.cz> dne 8. 4. 2009

pedagogičtí pracovníci o otázkách morálky a etiky, dát jim prostor k sebevyjádření. Motivovat je k tomu, aby se nechovali podle pravidel pouze ze strachu před trestem, ale na základě vlastního přesvědčení. Cílem projektu je naučit děti hledat to, co je správné a dobré.⁶⁴

⁶⁴ <http://prak.com.cz> dne 8. 4. 2009

4. Právní normy

Kriminální chování mládeže a celá široká oblast zabývající se tímto problémem je postihnuta v mnoha právních normách, které mají i svůj určitý historický vývoj. Nesmíme opomenout i postavení dětí a mladistvých v souladu s evropskými právními normami.

4.1 Výběr z historických norem

„Mezi nejstarší česky psanou terminologií v této oblasti patří označení mládež mravně zpustlá, ohrožená, zanedbaná, zvrácená, provinilá atd. Tato označení vešla do dějin péče o tuto část mládeže již v roce 1839 založením „Jednoty pro blaho propuštěných mladistvých káránců“.“⁶⁵

Zákon o trestním soudnictví nad mládeží (1931), připravovaný už v dobách Rakousko-Uherska, stanovil věkovou hranici trestní odpovědnosti na 14 let. Děti ve věku od dvanácti do čtrnácti let mohly být odsuzovány k ochranné výchově nebo k pobytu v léčebném ústavu jen za čin, který se u dospělých trestal trestem smrti nebo doživotním vězením. Provinilé děti mladší než 14 let mohly být soudem pokárány, jejich potrestání mohlo být přenecháno rodině nebo škole, děti mohly být umístěny v náhradní rodině.

Zákon o ochraně dětí před nevhodnými zábavami (1922) bránil účasti mládeže na hazardních hrách, tanečních zábavách, zakazoval mládeži kouření a požívání alkoholických nápojů.

Zákon o právu rodinném (1949) zavedl rovná práva obou rodičů vůči dítěti. Vypočítával případy, kdy je možné dítě rodičům odejmout. Deklaroval povinnosti státu účastnit se na výchově dětí.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí (1952) zřizoval úřadovny ochrany mládeže jako justiční orgány občansko-právních soudů na každém okrese. Tyto orgány mohly nezávisle na soudech rozhodovat o umístění dítěte do ústavní péče.

⁶⁵ ŠTÍPEK, J., Sociální příčiny poruch chování obtížně vychovatelné mládeže. Praha: SPN, 1987, s. 18

Trestní zákon a Trestní řád (1950) zvýšil hranici trestní odpovědnosti mládeže na 15 let. Ochranná výchova byla povinně nařizována u dětí mezi dvanácti a patnácti lety, které se dopustily činu, jenž se u dospělých trestá doživotím nebo smrtí.

Školský zákon (1953) definoval typy mimoškolních výchovných zařízení. Byly to dětské domovy, dětské domovy se zvýšenou výchovnou péčí, záchytné domovy a domovy pro mládež vyžadující zvláštní péči.

4.2 Normy platné v České republice

Přehled právních norem odráží stav k roku 2008. U zákonů odkazujeme nejen k původní verzi, ale i ke znění pozdějších pozměňujících předpisů.

Ústava ČR, Zákon č. 1/1993 Sb. stanovuje nadřazenost mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách, jimiž je naše republika vázána, nad našimi zákony. Za součást ústavního pořádku prohlašuje Listinu základních práv a svobod.

Listina základních práv a svobod, Zákon č. 2/1993 Sb. deklaruje základní práva a svobody. Mj. nepřipouští trest smrti, mučení, nelidské a ponižující zacházení a tresty. U osob podezřelých z trestného činu stanovuje způsob zadržení a vzetí do vazby. Každý má právo na zachování lidské důstojnosti, cti, pověsti a na ochranu dobrého jména.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb. se v hlavě třetí věnuje řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. Taxativně vymezuje opatření, které lze uložit dítěti mladšímu patnácti let za jeho protiprávní jednání (tj. dopustí-li se činu jinak trestného). Za opatření se považuje dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, ochranná výchova.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, upravuje cílenou činnost orgánů (obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí) a dalších subjektů, která zahrnuje zejména zajištění práva dítěte na jeho příznivý vývoj a

řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.⁶⁶

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a ... č. 109/2002 Sb. definuje zařízení ve kterých lze vykonávat ústavní či ochrannou výchovu. Dále vymezuje práva a povinnosti jak klientů, tak ředitelů těchto zařízení, nároky na zaměstnance, definuje vnitřní členění ústavů a jejich počty. Rovněž se věnuje finančnímu zabezpečení klientů ustanovením o kapesném, darech a věcné pomoci.

Zákon o působnosti orgánů ČR č. 129/1975 Sb. upravuje činnost státních orgánů pověřených péčí o dítě.

Občanský soudní řád čili Zákon č. 99/1963 Sb. upravuje v § 76 předběžné opatření, podle něhož lze nařídit předání nezletilého do péče fyzické nebo právnické osoby.

Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. deklaroval zájem společnosti na řádné výchově dětí, upravil práva státní správy a práva rodičů v případech rozhodování o rizikové mládeži. Zákon zavedl instituty předběžného opatření a pěstounské péče. Stanovuje podmínky nařízení ústavní výchovy. Ústavní výchovu nařizuje soud a to nejvýše do osmnácti let a může být soudem prodloužena do devatenácti let. Soud je povinen před nařízením ústavní výchovy přezkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí, která má přednost před výchovou ústavní. Zákon zavádí termín sociálně právní ochrana dítěte a stanovuje jako orgány této ochrany místní a obecní úřady.

Zákon o sociálním zabezpečení č. 100/1998 Sb. definuje, jak má být v rámci sociálních služeb poskytována sociálně právní ochrana, výchovná a poradenská péče občanům, kteří si kvůli svému stavu nebo věku nejsou schopni zajistit naplnění svých základních životních potřeb.

⁶⁶ ŠPECIÁNOVÁ, Š., Sociálně-právní ochrana dětí. Praha: VIOD, 2007, s. 11

Zákon ČNR o působnosti orgánů ČSR v sociálním zabezpečení č. 114/1988 Sb. upravuje působení všech stupňů státních orgánů v záležitostech týkajících se rizikové mládeže.

Zákon č. 140/1961 Sb. definuje trestní odpovědnost, trestné činy a trestní sankce.

Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním určuje závazné postupy vyšetřování a stíhání trestných činů.

Zákon o Policii ČR č. 273/2008 Sb. upravuje výkon služby policejních orgánů. Mládeže a dětí se týká jen několik ustanovení. Při policejním zadržení osoby mladší než 18 let musí policista vyrozumět zákonného zástupce této osoby. V policejní cele musí být mladistvý oddělen od dospělých. Při služebním zákroku proti osobě mladší 15 let nesmí policista až na výjimky použít některých donucovacích prostředků a zbraně. Při výslechu osoby mladší 15 let musí být přítomna dle ustanovení § 102 zák. č. 141/1961 Sb., kromě policejního orgánu také třetí osoba (např. sociální pracovník, pedagog aj.).

4.3 Vládní dokumenty

Koncepce a program prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR z r. 1994 zpracovaný I. Bodlákovou aj. Němcem byl návrhem souboru mezíresortních opatření a vlastně programem Republikového výboru pro prevenci kriminality. Odlišuje prevenci primární, sekundární a terciární. Obecně popisuje žádoucí kroky v prevenci a vyzývá k součinnosti zainteresovaných subjektů.

Program sociální prevence a prevence kriminality mládeže schválený usnesením vlády č. 341 ze dne 15. června 1994, ukládá MŠMT zřízení dalších ústavních zařízení pro rizikovou mládež, zřízení výchovně-léčebných ústavů, výchovných ústavů a ústavu pro mladistvé dívky, které jsou matkami.

4.4 Mezinárodní normy

Úmluva o právech dítěte z r. 1989 vydaná OSN, kterou Česká republika, resp. ČSFR ratifikovala v lednu roku 1991, obsahuje kodex základních práv dítěte, a to občanských, politických, sociálních i kulturních. Této komplexní mezinárodní úpravě práv předcházela zejména Ženevská deklarace práv dítěte z roku 1924 a Deklarace práv dítěte přijatá Organizací spojených národů v roce 1959. Dítětem je myšlena každá lidská bytost mladší než 18 let. Úmluva obsahuje závazek státu respektovat práva rodiny a rodičů i povinnost státu chránit dítě před násilím a zanedbáváním. Článek 28 zavazuje smluvní strany podporovat dítě ve vzdělání pravidelnou školní docházkou a přijímat opatření ke snížení počtu těch, kteří školu nedokončí. Článek 37 stanoví, že za trestné činy spáchané osobami mladšími než 18 let nelze uložit trest smrti ani trest odnětí svobody na doživotí. Omezení na osobní svobodě se provádí pouze v souladu se zákonem a používá se pouze jako krajní opatření na co nejkratší nutnou dobu.⁶⁷

Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Úmluva o ochraně dětí a spolupráce při mezinárodním osvojení a též *Úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti* jsou dalšími důležitými dokumenty mezinárodního práva, které obsahují rodinněprávní úpravy týkající se dětí. Tyto úmluvy byly přijaty Haagskou konferencí o mezinárodním právu soukromém.⁶⁸

⁶⁷ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998, s. 293 - 300

⁶⁸ ŠPECIÁNOVÁ, Š., *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: VIOD, 2007, s. 10

5. Průzkum

Ke sběru dat byla použita metoda dotazníková. Dotazník se skládal ze 14 otázek (13 uzavřených s výběrem 4 možných odpovědí a jedné otázky otevřené s doplněním vlastní odpovědi). Dále respondent vyplnil identifikační údaje ke své osobě a to pohlaví, věk a ročník, který ve škole navštěvuje.

5.1 Sběrná místa dat

Dotazníky byly rozdány na dvě sběrná pracoviště. V obou případech se jednalo o základní školu. Dotazník byl rozdán v počtu 90 kusů výtisků a 76 kusů se vrátilo zpět vyplněno. Pedagogičtí pracovníci byli instruováni, že probíhá průzkum za využití dotazníkové metody a respondenti by měli být žáci ze 7. a 8. ročníku. Na obou základních školách byl dotazník rozdán v jedné třídě 7. ročníku a v jedné třídě 8. ročníku.

5.1.1 Pracoviště č. 1 – Základní škola v Žatci

Město Žatec má necelých 20.000 obyvatel. Město se nachází v Ústeckém kraji, bývalém okresu Louny a od Prahy je vzdáleno 80 km. Základní škola a Mateřská škola, Jižní 2777, Žatec, má kapacitu 918 žáků. Škola byla otevřena 1. září 1985. Celý areál školy se skládá ze 7 pavilonů, kde nalezneme 43 učeben, z toho 12 odborných, dvě tělocvičny, plavecký bazén, školní jídelnu, zubní ambulanci, školní družinu se 6 místnostmi. Škola má rovněž k dispozici dvě žákovské, jednu učitelskou a jednu metodickou knihovnu. Od roku 1999 jsou na druhém stupni zřízeny třídy s rozšířenou výukou pohybových her (např. fotbal, volejbal, florbal atd.). Škola poskytuje základní vzdělání, zabezpečuje rozumovou výchovu ve smyslu vědeckého poznání, v souladu se zásadami vlastenectví, humanity, demokracie a v souladu s principy Evropské unie. Zároveň škola klade důraz na mravní, estetickou, pracovní, zdravotní a ekologickou výchovu, včetně výchovy k informační gramotnosti žáků.

5.1.2 Pracoviště č. 2 – Základní škola v Praze

Druhé pracoviště se nachází v Praze, městské části Karlín. Městská část Karlín je součástí širšího centra hlavního města Prahy. Území Prahy 8, do níž patří i Karlín, má kolem 100.000 obyvatel (v Praze bylo k roku 2005 úředně nahlášeno celkem 1.170.000 obyvatel). Základní a Mateřská škola, Lyčkovo náměstí 6, Praha 8 – Karlín, má kapacitu maximálně dvě třídy v ročníku a je zřízena pro 500 žáků. Škola si chce udržet velikost rodinného typu, naplňuje tedy třídy průměrně do 25 žáků. Školní družina zahrnuje tři oddělení, školní klub jedno oddělení. Školní jídelna v budově školy je zřízena pro žáky mateřské školy a žáky prvních dvou ročníků základní školy. Starší žáci docházejí do nedaleké školní jídelny Základní školy Molákova. Škola byla v roce 2002 po ničivých povodních nově zrekonstruována. Všechny třídy prvního stupně jsou rozděleny na část s kobercem a na část s moderními lavicemi a vybaveny audiovizuální technikou. Školní počítačová síť umožňuje umístit do každé třídy počítač s připojením na internet. Třídy druhého stupně jsou koncipovány jako odborné učebny, vybaveny podle příslušného oboru odbornými pomůckami, literaturou apod. Ve všech třídách je audiovizuální technika. Škola disponuje tělocvičnou, přírodní učebnou na školní zahradě, knihovnou a studovnou. K rozvoji kulturního vnímání světa slouží nadstandardně vybavené učebny výtvarné výchovy, keramiky, hudební výchovy a dramatické výchovy s vlastním divadelním sálem.

5.2 Struktura vzorku

Celkem se v dotaznících vyjádřilo 76 respondentů. Poměr žáků z jednotlivých základních škol (tj. dvou rozdílných sběrných míst) je 35 dětí ze Žatce (46%) a 41 dětí z Prahy (54%). Chlapci tvoří 62% z celku (tj. 47 hochů) a dívky zbývajících 38% (tj. 29 dívek).

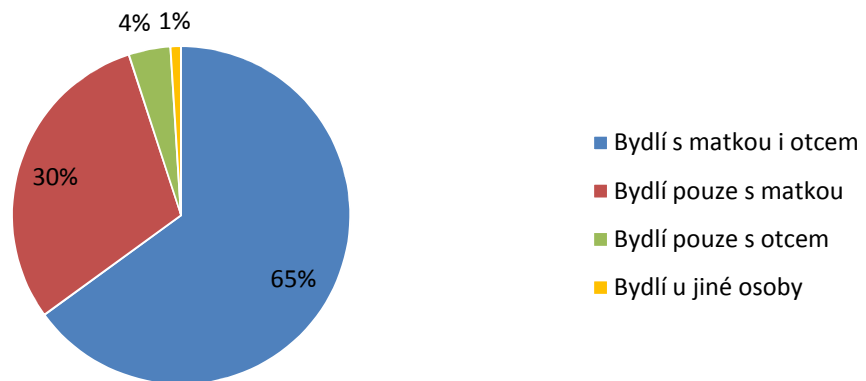
Věkové rozpětí respondentů je od 12 do 15 let. Průzkumu se zúčastnilo 13 dvanáctiletých žáků (17%), 31 třináctiletých žáků (41%), 27 čtrnáctiletých (36%) a 5 patnáctiletých (6%). Dle obsazenosti ročníků našimi respondenty byl poměr téměř ideální a to 37 žáků ze 7. ročníku a 39 žáků z 8. ročníku.

5.3 Výsledky průzkumu

Otázka č. 1: S kým bydlí děti ve společné domácnosti?

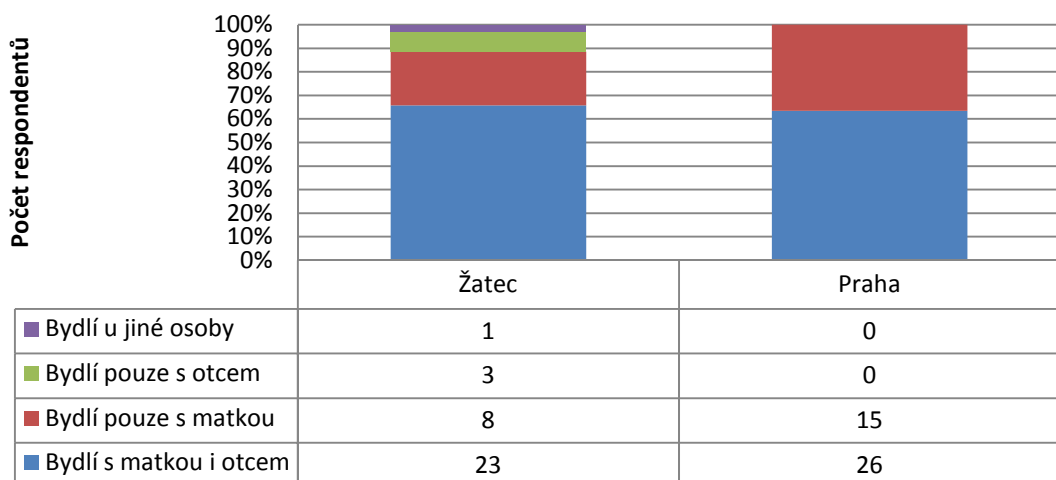
Z celkového počtu 76 respondentů žije 65% ve společné domácnosti s matkou i otcem, 30% žije v domácnosti pouze s matkou, 4% pouze s otcem a 1% žije u osoby jiné (konkrétně respondent uvedl, že žije u prarodičů).

Soužití respondentů s rodiči

Z 27 respondentů, kteří nežijí ve společné domácnosti s matkou i otcem, jich je 15 z Prahy a 12 ze Žatce. Výrazné bylo zjištění, že v domácnosti pouze s matkou žije 8 (tj. 23%) respondentů ze Žatce, ale v Praze je tomu již 15 (tj. 37%) respondentů. V domácnosti pouze s otcem žijí 3 respondenti ze Žatce. V Praze pouze s otcem nežije žádný z respondentů.

Soužití respondentů s rodiči podle místa bydliště

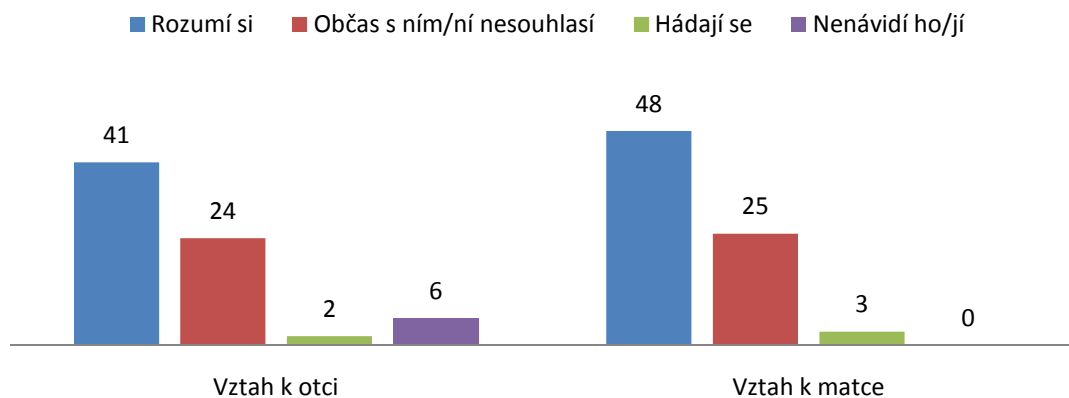

Jako další hledisko nás zajímalo, jaký vztah mají děti ke svým rodičům a zda tento vztah ovlivňuje okolnost soužití v jedné domácnosti či nikoliv.

Otázka č. 2: Jaký mají vztah respondenti ke svým otcům?

Celkem 41 dětí v dotaznících odpovědělo, že si s otcem rozumí a 24 dětí, že s ním občas nesouhlasí. Obě tyto odpovědi můžeme vyhodnotit jako spíše kladný vztah ke svému otci (85% z celkového počtu respondentů). Zajímavé bylo zjištění, že 6 dětí uvedlo, že svého otce nenávidí a 3 děti na tuto otázku neodpověděly (jeden z respondentů uvedl, že svého otce nezná).

Vztahy respondentů k rodičům

Dále bylo zjištěno, že kladný vztah ke svému otci má více chlapců nežli dívek. Z celkového počtu 47 chlapců kladný vztah k otci označilo 42 (což je 89%). U dívek je tato hodnota 79% (23 z 29).

Kladný vztah ke svému otci uvedlo 51 dětí z celkového počtu 52, kteří s ním žijí ve společné domácnosti. Jako kladný vztah ke svému otci uvedlo 14 z 24 respondentů žijících mimo domácnost svého otce.

Otázka č. 3: Jaký mají vztah respondenti ke svým matkám?

Ve vztahu k matce byl zjištěn skoro stejný počet kladných výsledků jako ve vztahu k otci. První odpověď „rozumíme si“ označilo 48 dětí a druhou odpověď „občas s ní nesouhlasím“ označilo 25 dětí. Celkem si tyto možnosti vybralo 96% z celkového počtu respondentů. Pouze 3 děti si vybraly jinou odpověď a to, že se hádají. Nikdo si nevybral volbu, že svou matku nenávidí. Kladných odpovědí na vztah s matkou „rozumíme si“ bylo uvedeno 29 chlapci ze 47 (což je 61%) a 19 dívkami z 29 (což je 65%).

Kladný vztah ke své matce uvedlo 69 dětí z celkového počtu 72, které s ní žijí ve společné domácnosti. Jako kladný vztah ke své matce uvedli všichni respondenti (4 ze 4) žijících mimo domácnost své matky.

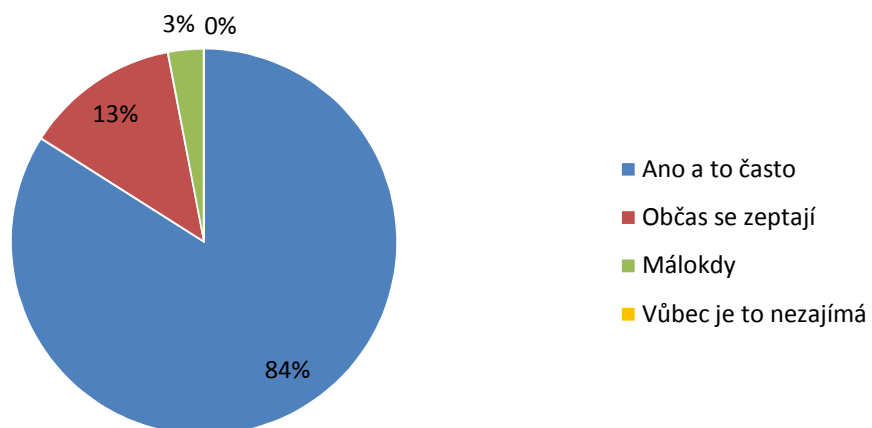
Z výsledků lze jednoznačně stanovit, že děti v drtivé většině vyrůstají za přítomnosti své matky. Zajímavé bylo zjištění, že z našeho okruhu respondentů žijících v Praze není žádný z nich vychováván pouze otcem. Všichni takto vychovávaní respondenti žijí v Žatci. Vztah dětí s rodiči žijícími ve společné domácnosti je kladný, bez výraznějších rozdílů. Tento vztah se zhoršuje především k osobě otce, který nežije v domácnosti s respondentem. Rovněž nebylo zaznamenáno výraznějších rozdílů ve vztazích k rodičům v závislosti na pohlaví respondentů.

Respondentům byly dále položeny tři otázky zaměřené na projevený zájem rodičů. První se týkala zájmu rodičů o školní prospěch respondentů, druhá byla zaměřena na zájem rodičů o to, s kým se jejich dítě (respondent) stýká. Poslední otázka byla směřována na zájem rodičů o činnost jejich potomka ve volném čase.

Otázka č. 4: Zajímají se rodiče o školní prospěch svého dítěte?

Všichni dotázaní si vybrali odpovědi, kde je zájem rodičů zahrnut, tj. je pozitivní – kladný. Celých 84% (64 respondentů) uvedlo, že se rodiče zajímají o jejich školní prospěch a to často. Dalších 13% dětí si vybralo odpověď, kdy se rodiče „občas zeptají“ na jejich školní prospěch. Pouze 3% označili zájem rodičů o školní prospěch odpovědí „málokdy“. Žádná z celkem 76 odpovědí neobsahovala variantu „nezajímají se“.

Zájem rodičů o školní prospěch

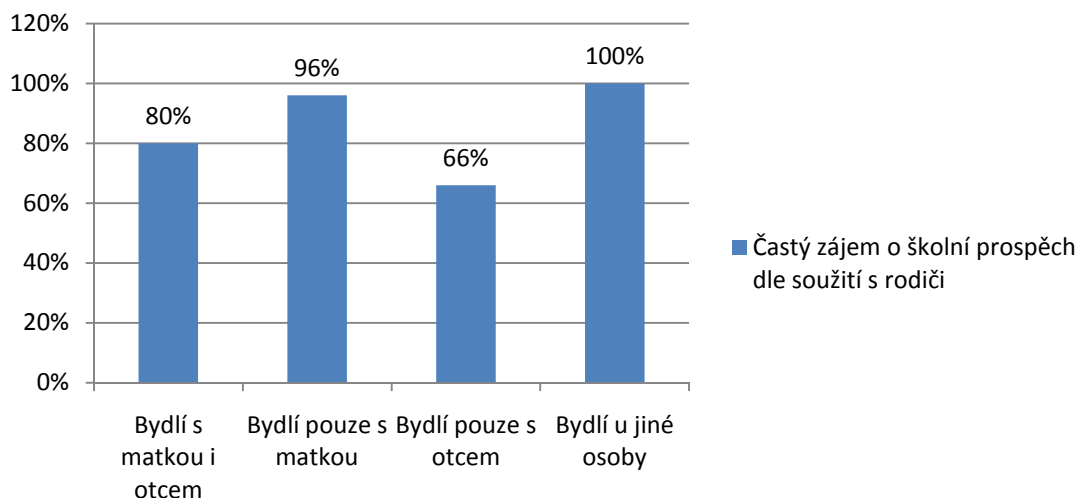
Porovnáním zájmu rodičů a místem výchovy nebylo shledáno žádných výrazných rozdílů. Variantu „málokdy“ označil jeden žák ze Žatce a jeden žák z Prahy. Odpověď „občas se zeptají“ si vybralo 5 žáků ze Žatce (14% ze žateckých dětí) a 5 žáků z Prahy (12% z pražských dětí).

Další pozornost byla věnována vztahu mezi soužitím ve společné domácnosti a zájmem rodičů o školní prospěch respondenta.

Otázka č. 5: S kým bydlí děti, které pocítují častý zájem rodičů o školní prospěch?

Z 64 respondentů, kteří uvedli, že se jejich rodiče zajímají o školní prospěch a to často, jich 39 bydlí ve společné domácnosti s matkou i otcem, což je 80% z těch, kteří žijí s oběma rodiči. 22 respondentů se stejným pocitem zájmu žije pouze s matkou (96% z dětí žijících pouze s matkou), dva s otcem (66% z dětí žijících pouze s otcem) a jeden u jiné osoby (v našem případě prarodiče).

Častý zájem o školní prospěch dle soužití s rodiči

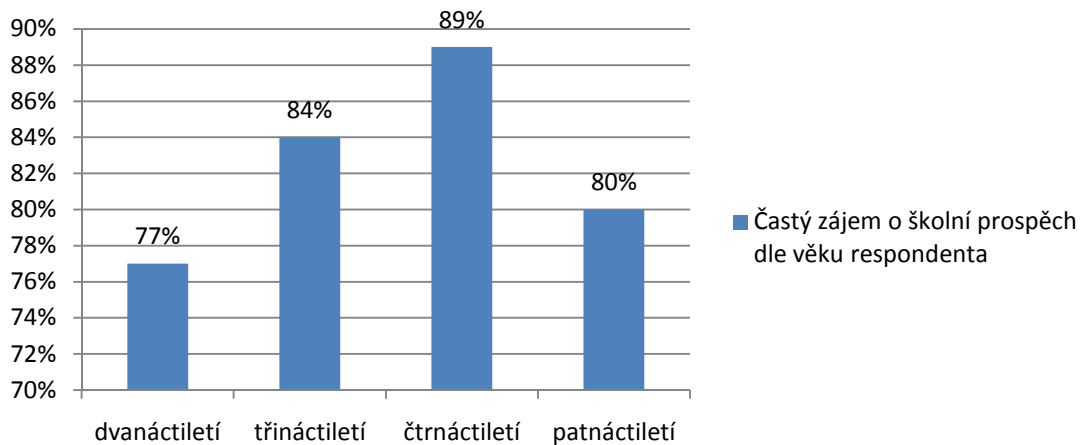
Otázka č. 6: Neklesá častý zájem rodičů o školní prospěch s věkem dítěte?

Rovněž byl sledován zájem rodičů o děti různě staré, zda se stářím respondenta neklesá zájem ze strany rodičů o jeho školní prospěch. Nebylo zjištěno významného rozdílu u různých věkových kategorií. U dvanáctiletých častý zájem volilo 10 žáků ze 13 (77%), u třináctiletých si tuto variantu vybralo 26 z 31 (84%), čtrnáctiletí

respondenti uvedli častý zájem ve 24 odpovědích z 27 (89%) a patnáctiletí častý zájem rodičů pocítují ve 4 případech z 5 (80%).

Častý zájem o školní prospěch

dle věku respondenta

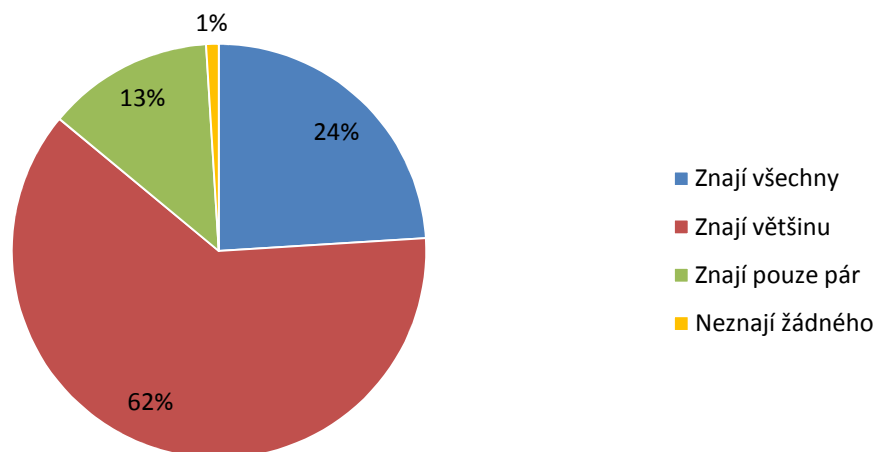

Častý zájem o školní prospěch ze strany rodičů uvádí 76% dívek (22 z 29) a 89% chlapců (42 ze 47).

Otázka č. 7: Znají rodiče kamarády svých dětí?

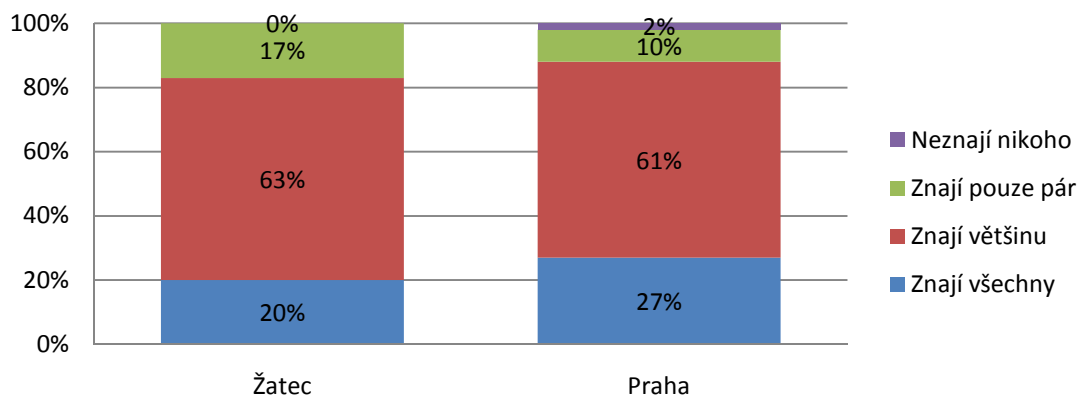
Pouze 24% dětí uvedlo, že rodiče znají všechny jejich kamarády. Větší skupina respondentů (tj. 62% z celku) tvrdí, že rodiče znají většinu kamarádů. Menší zájem rodičů o kamarády svých potomků uvedlo 13% respondentů a to výběrem odpovědi, kdy rodiče znají „pouze pár“ kamarádů. Jeden respondent si vybral odpověď, kdy rodiče neznají nikoho z jeho kamarádů.

Zájem rodičů o kamarády respondenta

V závislosti na místě bydliště nebylo zjištěno výrazných odlišností, ale pražští respondenti uvádí větší zájem rodičů o kamarády svých potomků. 27% dotázaných pražských respondentů odpovědělo, že rodiče znají všechny jejich kamarády, zatímco stejnou variantu si v Žatci vybralo 20% dotázaných. S odpovědí, že rodiče znají většinu jejich kamarádů, se spokojilo 61% dětí z Prahy a 63% dětí ze Žatce. Menší zájem o známosti svých dětí více pocítují respondenti žijící v Žatci. Šest dětí (17% ze všech žateckých respondentů) uvedlo, že jejich rodiče znají „pouze pár“ kamarádů. Totožné stanovisko v Praze zastávají pouze 4 děti (tj. 10% z pražských respondentů).

Zájem rodičů o kamarády respondenta dle místa bydliště

Rovněž bylo provedeno porovnání odpovědí respondentů, kdy rodiče znají všechny kamarády, s jejich věkem. Dva dvanáctiletí ze 13 (15%), sedm třináctiletých z 31 (23%), sedm čtrnáctiletých z 27 (26%) a dva patnáctiletí z 5 (40%) se shodlo s výše uvedenou odpovědí.

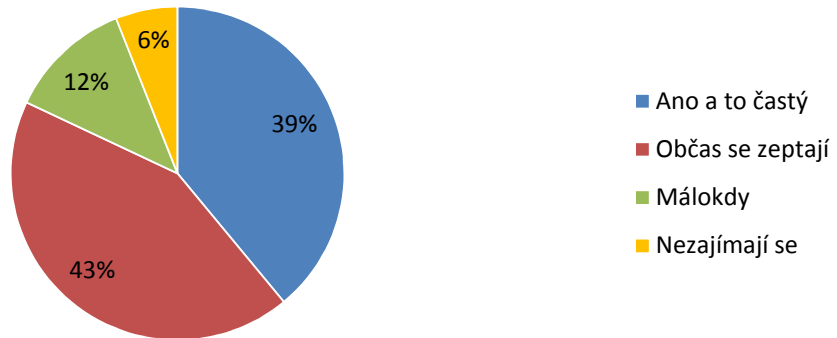
Odpovědi „ano všechny“ a „většinu ano“ na otázku, zda rodiče znají jejich kamarády, si vybralo více chlapců nežli dívek. U chlapců to bylo ve 41 případech ze 47 (87%) a u dívek 24 z 29 (83%).

Otázka č. 8: Zajímají se rodiče, co dělá jejich dítě ve volném čase?

Rovněž byla dětem položena otázka, zda se rodiče zajímají o to, co respondenti dělají ve volném čase. 39% si vybralo odpověď „ano a to často“. Dalších 43% uvedlo, že se občas zeptají. Obě tyto varianty odpovědí se dají posoudit jako pozitivní zájem rodičů o naplnění volného času svého dítěte a v souhrnu tvoří 82% ze všech odpovědí.

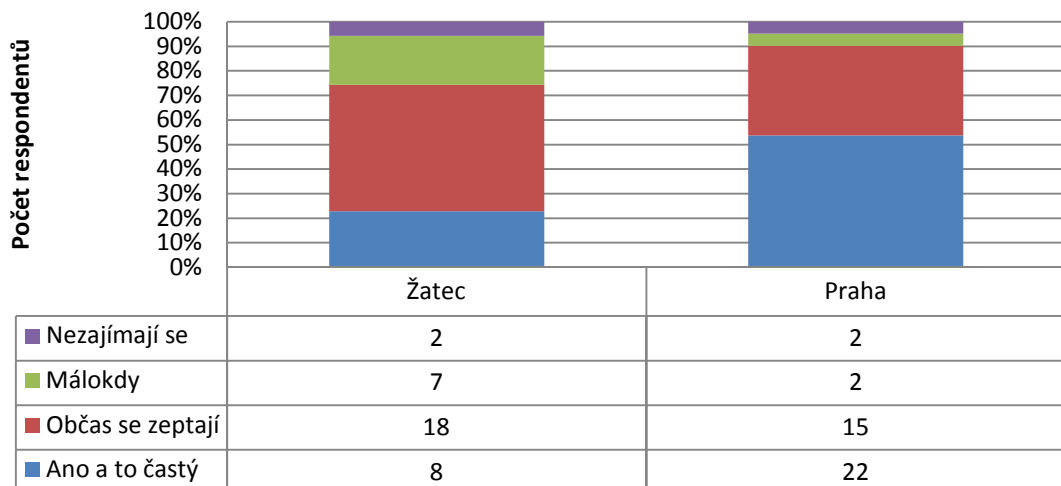
Menší skupinu, 12% z celku, tvoří respondenti, kteří uvedli odpověď „málokdy“. Čtyři děti (tj. 6%) uvedly, že rodiče vůbec nezajímá, co dělají ve volném čase.

Zájem rodičů o volný čas

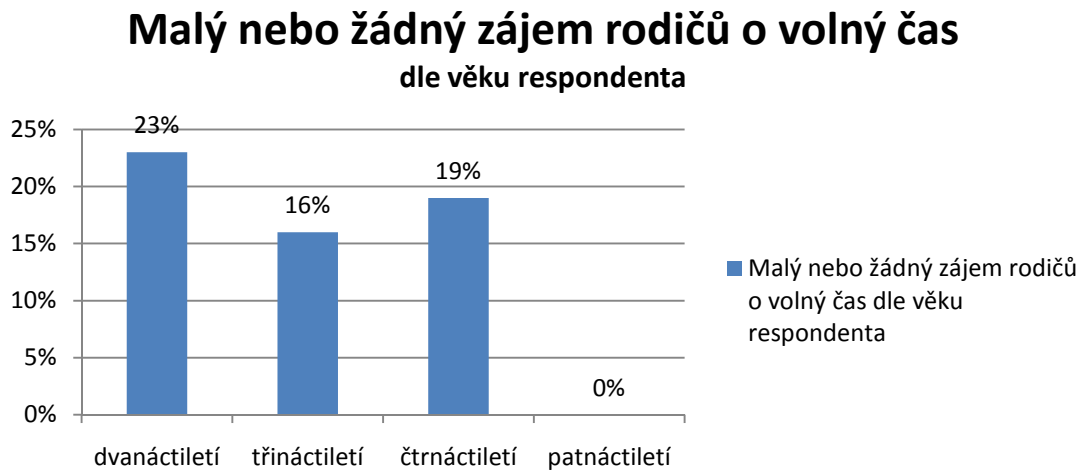
Variantu odpovědi „ano a to často“ si vybralo 22 respondentů z Prahy (což je 54% z pražských žáků). Oproti tomu v Žatci si tuto odpověď vybralo pouze 8 dětí (tj. 23% ze žateckých žáků). Respondenti v Žatci volili spíše druhou pozitivní odpověď a to „občas se zeptají“. Tuto variantu si zvolil každý druhý respondent ze Žatce (tj. 51% ze žateckých žáků), zatímco v Praze to bylo 37% žáků. Opravdu již malý zájem o volný čas svého potomka více pociťují děti v Žatci. Každé páté dítě (tj. 20% ze žateckých respondentů) uvedlo, že se rodiče zeptají na to, co dělají ve volném čase, pouze „málokdy“. V Praze toto pociťuje pouze jeden z dvaceti (tj. 5% z pražských respondentů). Absolutní nezájem rodičů, vyznačen v dotazníku odpovědí „nezajímají se“ si vybrali dva respondenti v Žatci a dva respondenti v Praze.

Zájem rodičů o volný čas dle místa bydliště

Otázka č. 9: U jak starých dětí neprojevují rodiče zájem o jejich volný čas?

Menší zájem rodičů o způsobu trávení volného času svého potomka (tj. varianta odpovědi „málokdy“ a „nezajímají se“) registrují tři dvanáctiletí (23%), pět třináctiletých (16%), pět čtrnáctiletých (19%). Mezi patnáctiletými respondenty se neobjevila žádná tato odpověď.

Z odpovědí respondentů by se dalo usoudit, že se rodiče zajímají o trávení volného času více u dívek než u chlapců. U dívek tento zájem pociťuje 26 z 29 respondentů (90%), zatímco u chlapců tomu je 37 ze 47 respondentů (79%).

Na téma záškoláctví byly v dotazníku položeny dvě otázky, při čemž druhá z nich byla doplňující k otázce první, při jejím pozitivním hodnocení. V první otázce jsme se respondentů ptali, zda „chodí za školu“. A při variantě souhlasných odpovědí („ano a to často“, „občas“, „výjimečně“), dostal respondent druhou otázku „s kým chodí za školu“.

Otázka č. 10: Chodí žáci za školu?

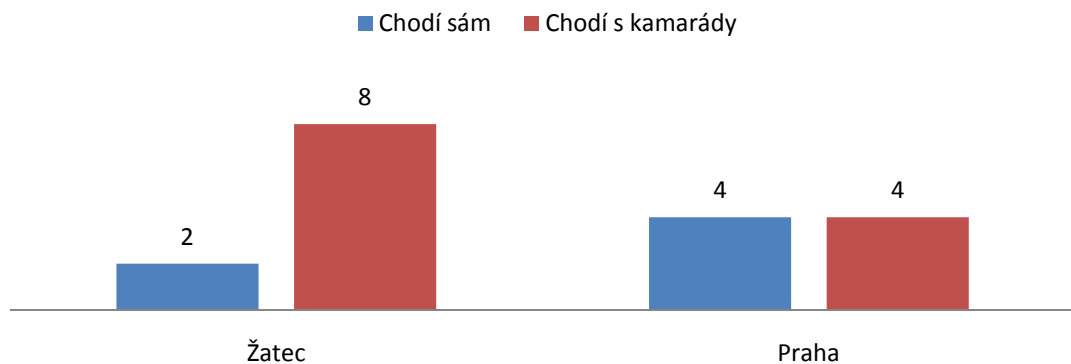
Pozoruhodné zjištění bylo, že nikdo ze 76 respondentů neoznačil odpověď „ano a to často“ ani „občas“. Jediné souhlasné stanovisko s položenou otázkou a to odpověď „výjimečně“ si vybralo 24% z celku (tj. 18 dětí). Zbytek dotázaných (tj. 76%) odpovědělo, že za školu nechodí vůbec a jeden respondent se zdržel odpovědi – neodpověděl. Respondenti se souhlasným stanoviskem k první otázce (v našem případě se jedná o 18 respondentů, kteří na otázku, zda chodí za školu, označili odpověď „výjimečně“) přistoupili k otázce „s kým za školu chodí“, jestli „sám“ nebo „s kamarády“.

Otázka č. 11: Pokud chodí za školu, tak s kým?

Šest z nich (tj. 33% z celku 18 dětí) uvedlo, že za školu chodí samy. Zbývajících 12 respondentů uvedlo odpověď „s kamarády“.

Z 18 respondentů, kteří se k otázce vyjádřili souhlasně, jich je 10 ze Žatce a 8 z Prahy. Dalo by se tedy konstatovat, že 29% žáků ze Žatce výjimečně chodí za školu. V Praze tomu je 20%. Zatímco v Praze chodí žáci za školu v rovném poměru (4 : 4), tj. 50% jde samo a 50% jde s kamarády, v Žatci je to již v poměru 1 : 4, tj. 20% jde za školu samo a 80% jde s kamarády.

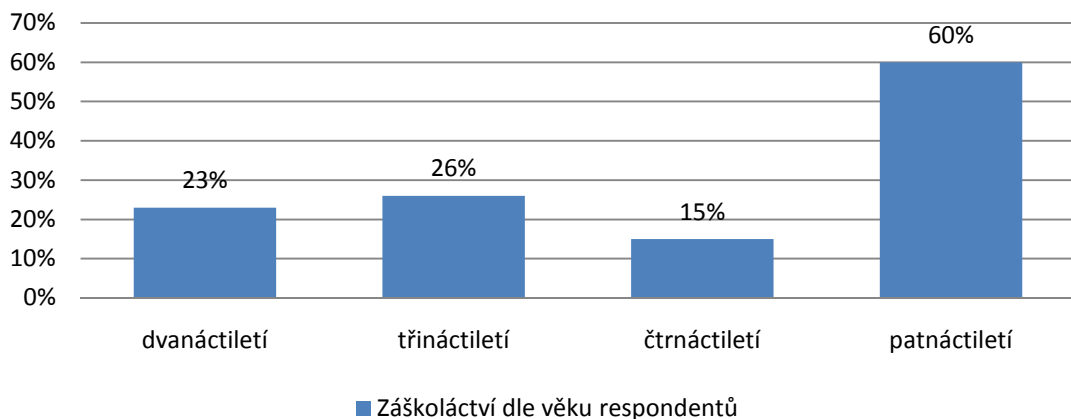
S kým chodí za školu respondenti dle místa bydliště

Otázka č. 12: Která věková kategorie žáků chodí více za školu?

Z pohledu stáří jednotlivých respondentů bylo zjištěno výrazné odlišnosti. Zatímco dvanáctiletí (3), třináctiletí (8) a čtrnáctiletí (4) se pohybují v záškoláctví od 15 do 26%, patnáctiletí žáci chodí za školu již v 60%.

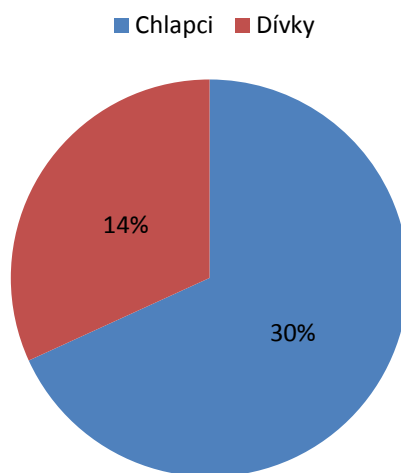
Záškoláctví dle věku respondentů

Otázka č. 13: Chodí za školu více chlapců nežli dívek?

Záškoláctví z pohledu pohlaví respondentů se jeví jako doména mužské populace. Chlapci chodí dvakrát více za školu nežli dívky. V dotazníku se souhlasně vyjádřilo k záškoláctví 14 chlapců (30% z mužské populace) a 4 dívky (14% z ženské populace). Dívky ve třech případech ze čtyř (tj. v 75%) chodí za školu ve společnosti svých kamarádů. Stejnou volbu (záškoláctví ve společnosti svých kamarádů) označilo 9 chlapců (tj. 64%).

Záškoláctví dle pohlaví respondentů

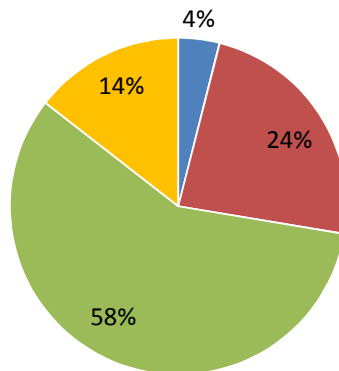
Otázka č. 14: Konzumují žáci alkoholické nápoje?

Na toto téma byly rovněž položeny dvě otázky obdobně jako u záškoláctví (při souhlasném stanovisku, přistupuje respondent k druhé otázce). Respondent dostal otázku, zda konzumuje alkohol. Odpovědi byly stanoveny spíše z časového hlediska a to „často“, „někdy“, „výjimečně“ a „nikdy“. Při souhlasném stanovisku přistoupil respondent k druhé otázce, kde byly odpovědi směřovány spíše na místní a osobní hledisko konzumace alkoholu (tj. kde a s kým alkohol konzumuje).

Čtyři procenta (počet 3) respondentů uvedlo, že alkohol konzumují často. Odpověď „někdy“ označilo 18 dětí (tj. 24% z celku). Největší skupinou se stali respondenti, kteří uvedli, že alkohol konzumují výjimečně. Tato skupina zahrnuje 44 dětí což je 58% dotázaných. Jako za abstinenty, neboli ty, co alkohol nekonzumují vůbec, se označilo 11 žáků (tj. 14%).

Konzumace alkoholu

■ Ano a to často ■ Občas ■ Výjimečně ■ Vůbec

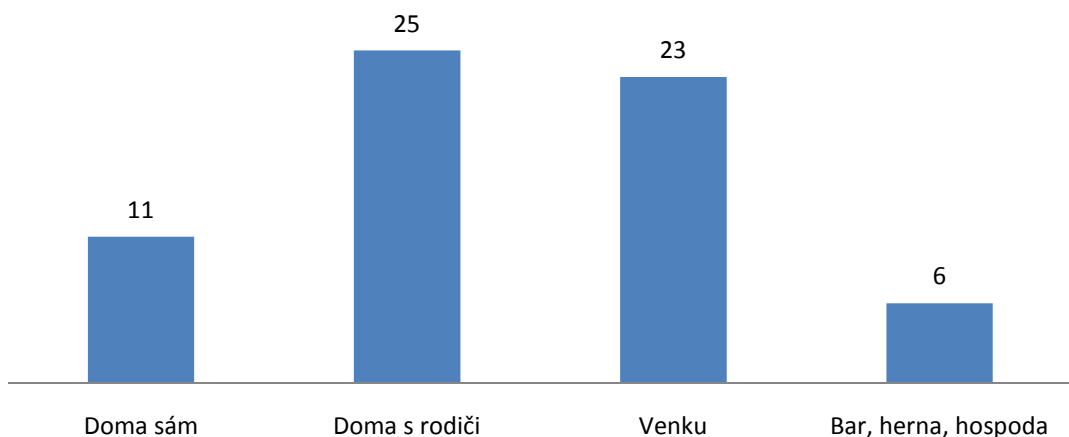
V součtu uvedlo 65 dětí ze 76 (tj. 86% respondentů), že alkohol v různé míře konzumují. Tato skupina přešla k druhé otázce, kde odpovídala na místo konzumace alkoholu a zda konzumuje alkohol s rodiči či nikoliv.

Otázka č. 15: Kde a s kým alkoholické nápoje konzumují?

36 respondentů (56% z konzumujících respondentů) uvedlo, že konzumuje alkohol doma. 11 z nich uvedlo, že konzumuje „doma sám“ a 25 žáků uvedlo variantu „doma s rodiči“. Zbývajících 29 dětí (tj. 44% z konzumujících respondentů) uvedlo, že konzumuje alkohol jinde než doma. 23 z nich si vybralo odpověď „venku“ a zbytek 6 dětí označilo jako místo konzumace alkoholu „bary, herny, hospody“.

Místo konzumace alkoholu

■ Konzumující respondenti

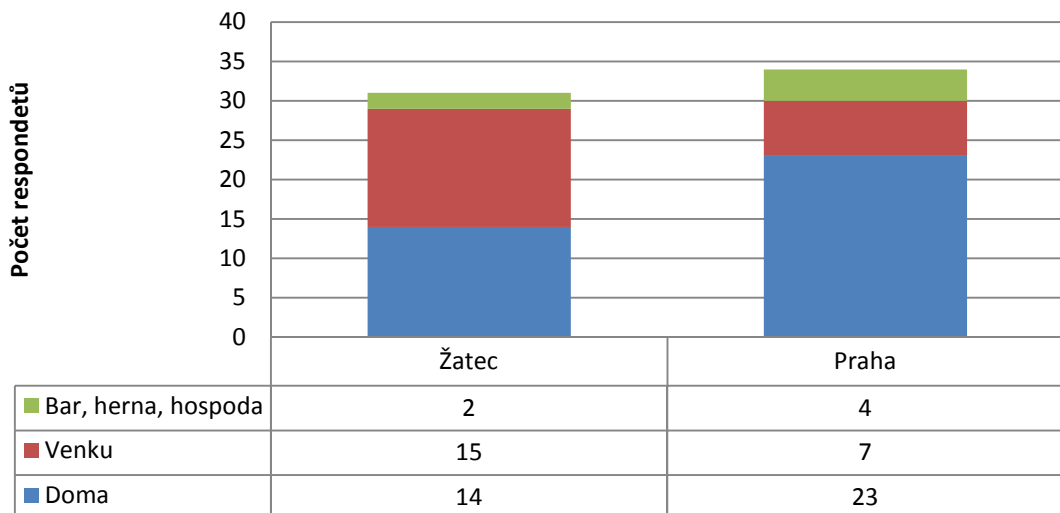

Byl porovnán vztah respondentů, kteří uvedli, že alkohol konzumují „výjimečně“ a dále uvedli, že konzumují „doma s rodiči“. Těchto dětí je 21 (což je 32% ze všech konzumujících respondentů). S určitou nadsázkou by se dalo hovořit, že se může jednat o děti, které alkohol konzumují při výjimečné situaci, jako mohou být rodinné oslavy, svátky, přípitky a jiné výjimečné události.

Otázka č. 16: Jsou rozdíly v místě bydliště a místě konzumace alkoholu?

Podle měst, kde respondenti žijí, nebylo zjištěno v počtu konzumentů alkoholu výrazného rozdílu. V Praze alkohol v různé míře konzumuje 34 dětí (83% z pražských respondentů) a v Žatci je toto číslo 31 (89% ze žateckých respondentů). Výraznějšího rozdílu bylo zjištěno v místě konzumace. Zaměřili jsme se na děti, které alkohol konzumují venku nebo v barech, hernách, hospodách (tj. mimo domov). V Praze je těchto dětí 11 (což je 27% z pražských respondentů), z toho 4 žáci uvedli, že alkohol konzumují v barech, hernách a/nebo hospodách, 7 žáků konzumuje alkohol někde venku. V Žatci je konzumentů alkoholu mimo domov 17 (což je 49% ze žateckých respondentů), z toho 2 žáci uvedli, že konzumují v barech, hernách a/nebo hospodách a zbývajících 15 dětí alkohol konzumuje někde venku.

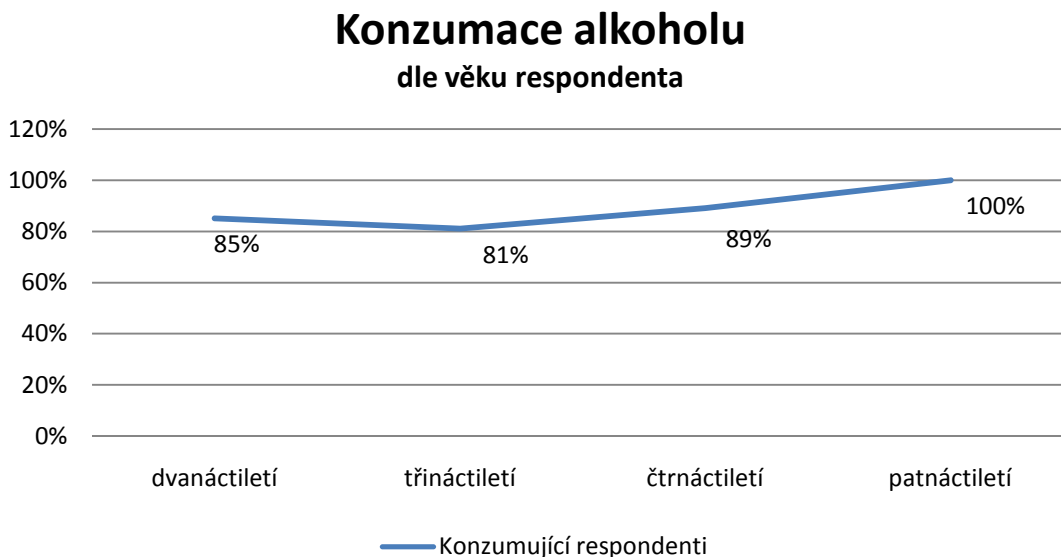
Místo konzumace alkoholu dle místa bydliště

Otázka č. 17: Má konzumace alkoholu stoupající tendenci vzhledem k věku?

U konzumace alkoholu ve vztahu k věku respondentů byla zjištěna stoupající tendence. 85% dvanáctiletých (11 respondentů) se přiznalo k různé míře konzumace

alkoholu. U třináctiletých se toto souhlasné stanovisko objevilo ve 25 odpovědích (81%). Čtrnáctiletí již zastávali 89% (24 dětí) a u patnáctiletých žáků konzumaci alkoholu přiznalo pět z pěti (100%).

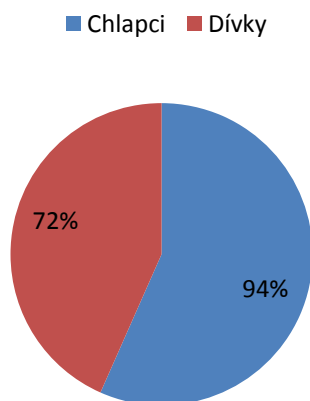

Rovněž bylo zářející zjištění věku u 6 respondentů, kteří uvedli, že alkohol konzumují v hernách, barech a/nebo hospodách. V jednom případě se jedná o patnáctiletého respondenta, ve čtyřech případech o čtrnáctileté a v jednom případě dokonce o dvanáctiletého žáka.

Otázka č. 18: Alkoholické nápoje konzumují více chlapci nebo dívky?

Ke konzumaci alkoholu se souhlasně vyjádřilo 44 chlapců, což je zářejících 94% ze všech respondentů mužské populace. U dívek je tomu méně. Konzumaci alkoholu přiznalo 21 z 29 dívek (tj. 72%).

Konzumace alkoholu dle pohlaví

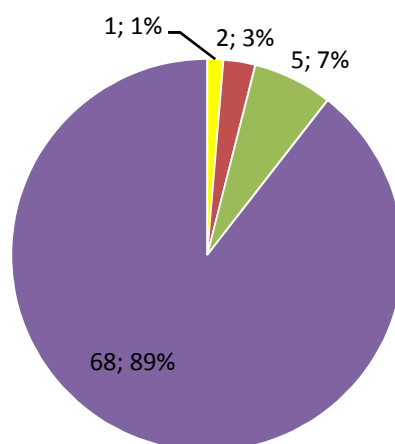

Otázka č. 19: Užívají žáci základních škol omamné látky?

K užívání omamných látek se souhlasně vyjádřilo 8 respondentů ze 76 což je 11%. Z těchto osmi dětí pouze jeden uvedl, že drogy užívá „často“, dva respondenti si vybrali odpověď „někdy“ a pět respondentů označilo variantu „výjimečně“. Šest z osmi souhlasných odpovědí k užívání drog byly doplněny druhem omamné látky a to „marihuana“ a dvě odpovědi na druh látky zůstaly nezodpovězeny.

Užívání omamných látek

Často Někdy Výjimečně Vůbec

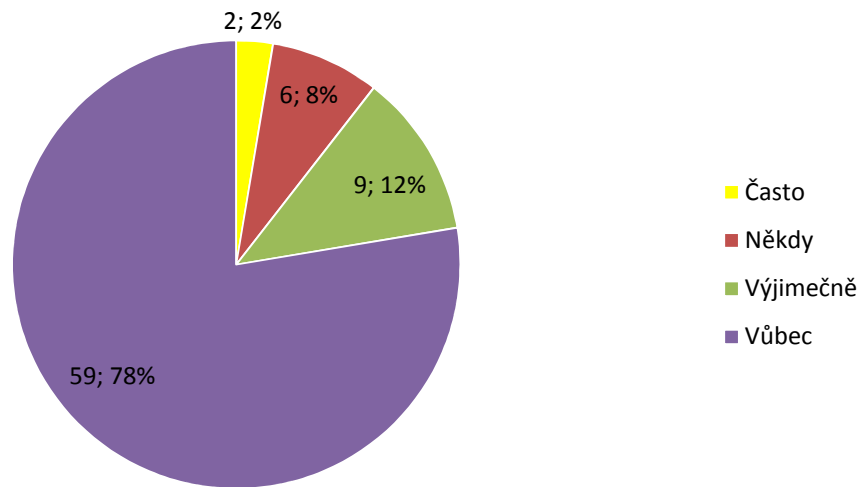
Z osmi respondentů, kteří se vyjádřili souhlasně k užívání omamných látek, jich 6 žije v Praze. Zbývají dva žijí v Žatci. Z našeho průzkumu by se dalo konstatovat, že 15% pražských žáků užívá v určité míře drogy, v Žatci tomu je v 6%. Dále 75% těchto dětí užívá jako omamnou látku „marihuanu“.

Tyto látky z výsledků průzkumu užívá jeden dvanáctiletý žák, čtyři třináctiletí žáci, dva čtrnáctiletí a jeden patnáctiletý. Všichni respondenti, kteří se vyjádřili souhlasně k užívání omamných látek, jsou chlapci.

Otázka č. 20: Kouří žáci cigaretové výrobky?

Další otázka v dotazníku se ptala respondentů, zda kouří cigaretové výrobky a jak často. Z celkového počtu 76 dotázaných se 17 respondentů vyjádřilo souhlasným stanoviskem, což je 22% z celku. Pravidelně kouří 2 děti, občas si cigaretu zapálí 6 dětí a 9 respondentů kouří výjimečně.

Kouření cigaretových výrobků

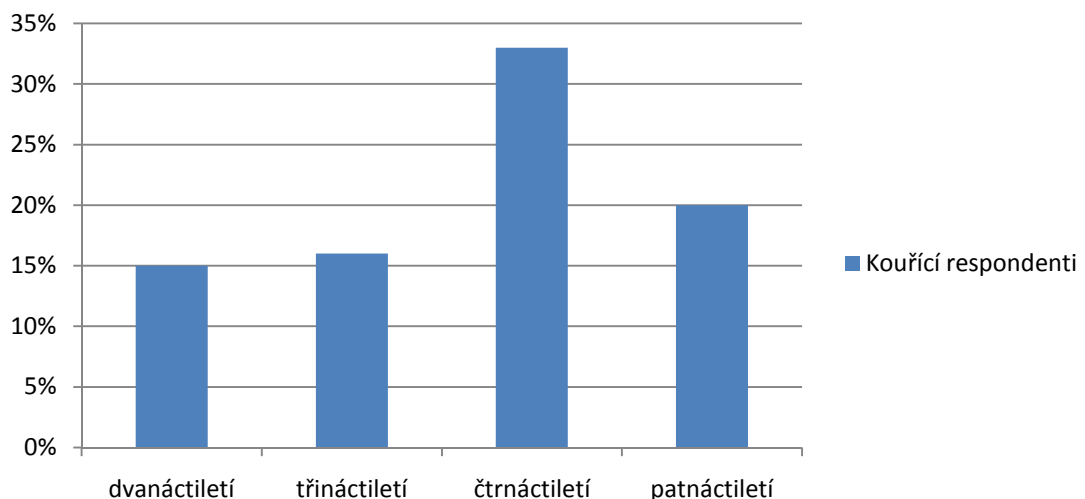

Ze žáků, kteří se vyjádřili kladně, tj. v různé míře kouří cigaretové výrobky, jich 12 bydlí v Praze (což je 29% z pražských dětí) a 5 v Žatci (14% ze žateckých dětí).

Otázka č. 21: Jaká věková kategorie dětí a jaké pohlaví nejvíce kouří?

Ke kouření cigaretových výrobků se přiznali dva dvanáctiletí žáci (15%), pět třináctiletých (16%), devět čtrnáctiletých (33%) a jeden patnáctiletý (20%).

Kouření cigaretových výrobků dle věku respondenta

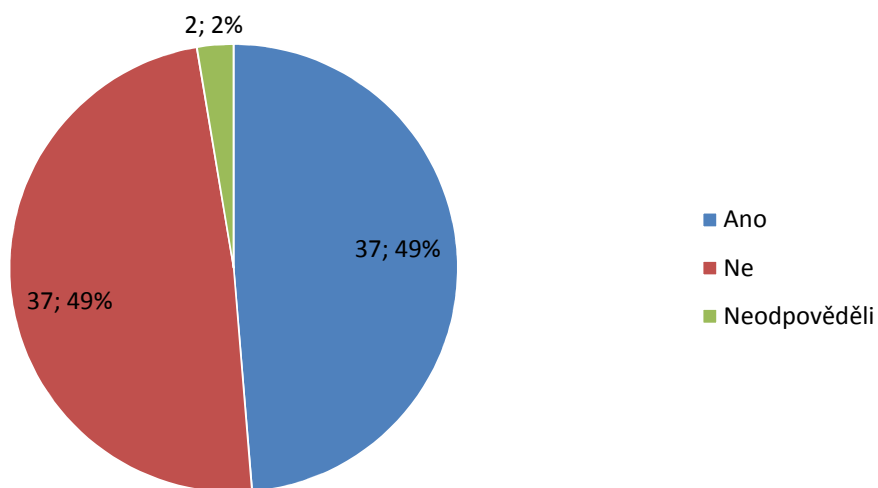
Z pohledu pohlaví bylo více kouřících chlapců nežli dívek. Ke kouření se souhlasně vyjádřilo 12 chlapců (tj. 26% z všech chlapců) a 5 dívek (tj. 17% ze všech dívek).

Otázka č. 22: Dopouštějí se děti již na základní škole trestné činnosti?

Poslední otázka se týkala trestné činnosti, tj. u našeho vzorku respondentů činů jinak trestných a u mladistvých provinění. Záměrně byla otázka položena „dopustil jsem se někdy trestného činu (např. krádež, sprejství, poškození cizí věci), abychom se vyvarovali nepochopení respondentů s právními pojmy typu čin jinak trestný nebo provinění. Rovněž zde nekalkulujeme se skutkovou podstatou (výše škody, způsob provedení, společenská nebezpečnost atd.) trestného činu a obdobného přestupkového jednání. Jednalo se nám o to, aby si respondent sám uvědomil, zda se někdy dopustil takového jednání, které není pro společnost žádoucí a je právními normami upravováno a sankcionováno. Dále byla respondentům nabídnuta nápověda v uvedení názvů trestných činů krádeže, sprejství, poškození cizí věci. Lze se domnívat, že většina souhlasných vyjádření (tj. označení varianty „ano“ v dotazníku) právě odráží jednu ze skutkových podstat trestných činů uvedených v otázce jako nápověda.

Z celkového počtu 76 respondentů uvedlo 37 (tj. 49% z celku) odpověď „ano“. Dalších 37 dětí označilo jako svou odpověď variantu „ne“. Dva respondenti na tuto otázku neodpověděli.

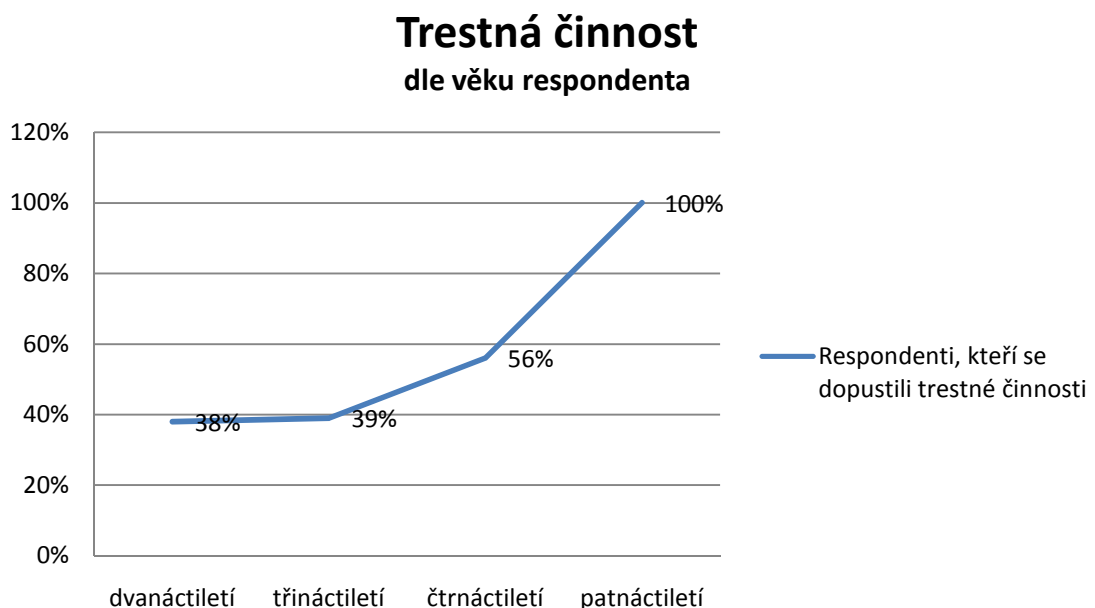
Trestná činnost

Ze žáků, kteří si vybrali variantu odpovědi „ano“, jich 18 bydlí v Praze (44% z pražských dětí). V Žatci bylo toto číslo 19, což je 54% ze všech žateckých žáků, kteří se zúčastnili průzkumu.

Otázka č. 23: Jaký vztah je mezi věkem dětí a četností trestné činnosti?

Rovněž u této otázky byla zjištěna stoupající tendence souhlasných odpovědí ve vztahu k věku respondenta. Dvanáctiletých si variantu „ano“ vybralo 5 žáků (38%), třináctiletých to bylo 12 žáků (39%), u čtrnáctiletých takto odpovědělo již 15 respondentů (56%) a patnáctiletí takto odpověděli všichni (5 z 5, tj. 100%). Z výsledků se dá tedy usoudit, že ve věku od dvanácti do patnácti let, výrazně stoupá chování respondentů, které oni sami považují za protiprávní, tj. zákonem zakázané a sankcionované.

Souhlasnou odpověď v dotazníku si vybralo 57% ze všech chlapců (27 z 47) a 34% ze všech dívek (10 z 29).

5.4 Nejrizikovější jedinci

Bylo vybráno několik dotazníků, u kterých se jejich respondenti jeví jako nejvíce ohroženi patologickými jevy. Výběr byl učiněn podle různých kritérií.

Respondent, který má zkušenost se všemi druhy patologického chování v dotazníku.

Tento respondent je chlapec, je mu 13 let a chodí do sedmého ročníku na základní školu v Praze. Bydlí ve společné domácnosti s matkou i otcem a vztah s rodiči má dobrý. Rodiče projevují častý zájem o jeho školní prospěch. Znají většinu kamarádů svého syna. O trávení volného času příliš velký zájem nemají, málokdy se jej zeptají, co dělal. Tento respondent výjimečně chodí za školu, někdy/občas konzumuje alkohol a

výjimečně užívá omamné látky (konkrétně „marihuanu“). Rovněž se již dopustil protiprávního jednání.

Respondent, který často užívá omamné látky.

Respondent je čtrnáctiletý chlapec z Prahy, chodící do osmého ročníku základní školy. Bydlí pouze s matkou, s kterou si rozumí. Svého otce nenávidí. Matka se často zajímá o jeho školní prospěch a zná většinu jeho kamarádů. O jeho volný čas se nezajímá vůbec. Náš respondent za školu nechodí. Alkohol konzumuje a cigarety kouří občas. Omamné látky užívá často a to „marihuanu“. Protiprávního jednání se již dopustil.

Respondent, který často konzumuje alkoholické nápoje.

Respondent je třináctiletý chlapec, navštěvující osmý ročník základní školy v Praze. Ve společné domácnosti bydlí pouze s matkou, s kterou si rozumí. Ve vztahu ke svému otci se nevyjádřil. Jeho matka se často zajímá o jeho školní prospěch, a jak tráví svůj volný čas. Zná většinu jeho kamarádů. Respondent za školu nechodí. Alkohol konzumuje často. Na otázku kde a s kým jej konzumuje, si vybral odpověď „doma sám“. Omamné látky („marihuanu“) užívá občas a cigarety nekouří. Protiprávního jednání se již dopustil.

ZÁVĚR

Kriminalita dětí a mladistvých má širokou základnu a tomuto současnému problému se věnuje celá řada státních i nestátních organizací. Existuje celá řada jak teoretických přístupů, tak i praktických programů zaměřených na prevenci a pomoc žákům základních škol a mládeži.

Patologické chování u žáků základních škol bylo v naší práci (praktickém průzkumu) zaznamenáno již ve věku dvanácti let. Jednalo se především o užívání omamných látek, konzumaci alkoholu, kouření cigaretových výrobků, záškoláctví a majetkovou trestnou činnost. Z jiných odborných prací a publikací je nám již známo, že tato věková hranice je i v určitých případech nižší. Dalo by se rovněž konstatovat, že vývojový trend tohoto nežádoucího chování u dětí mladších patnácti let má stoupající tendenci oproti rokům minulým. Geografická poloha místa (město), kde děti vyrůstají a žijí, neovlivňuje jejich sklony k patologickému chování až tak zásadně, jak jsme se domnívali. Jako rozhodující se nám ukázalo rodinné zázemí. Dle našeho mínění, nevěnují rodiče dostatečnou péči svým dětem. Jejich zájem o aktivity a vzdělání svých potomků je mnohdy velmi nedostačující.

K pojetí současné rodiny a vlastně prostředí, které ovlivňuje výchovu dítěte, bylo zjištěno, že opravdu stoupá rozvodovost českých manželství, jak je v posledních letech stále častěji poukazováno. V našem případě pouze 65% dětí žije s oběma rodiči ve společné domácnosti. Z výsledků lze jednoznačně stanovit, že děti jsou v drtivě většině vychovávány matkou. Vztah dětí s rodiči žijícími ve společné domácnosti je kladný, bez výraznějších rozdílů. Tento vztah se zhoršuje především k osobě otce, který nežije v domácnosti s dítětem. Rovněž nebylo zaznamenáno výraznějších rozdílů ve vztazích k rodičům v závislosti na pohlaví žáků. Rodiče projevují, dle odpovědí žáků, častý zájem o jejich školní prospěch. Dalším sledovaným kritériem byl zájem rodičů o kamarády svých dětí. Rodiče znají převážně většinu kamarádů svých dětí. Bylo ale zjištěno, že v Praze rodiče projevují v této kategorii větší zájem, nežli tomu je u rodičů v Žatci. Tento výsledek si můžeme odůvodnit větším strachem o své děti v anonymitě velkoměsta jako je Praha. Další podporou tohoto tvrzení bylo zjištění, že rodiče v Praze se více zajímají o volný čas svých potomků, než tomu bylo v Žatci.

Dále byl zkoumán vztah dětí ve věku od dvanácti do patnácti let a záškoláctví. 76% dotázaných žáků za školu vůbec nechodí. Zbytek uvedl, že pouze výjimečně a to především ve společnosti svých kamarádů, nežli samy. Více záškoláků se objevilo v Žatci než v Praze. Rovněž se ukázalo, že záškoláctví je spíše doménou chlapců.

Šokujícím zjištěním bylo, že 86% dotázaných dětí konzumuje alkohol. Konzumace má stoupající tendenci k věku dotázaných, přičemž v patnáctiletých letech byla již dosažena hranice 100%. Rovněž i u konzumace alkoholu se ukázalo, že tomu chování podléhá více chlapců, nežli dívek. U dětí ze základních škol byly již zaregistrovány v menší míře omamné látky. Dle našeho průzkumu se jedná především o „marihuanu“ a jejími uživateli jsou chlapci, žijící převážně v Praze. Ke kouření cigaretových výrobků se kladně vyjádřilo 22% dotázaných dětí. Polovina žáků ze základních škol se přiznává k jednání, které by mělo mít povahu trestných činů či přestupků. Ze statistických údajů se děti mladší patnácti let dopouští převážně majetkové trestné činnosti jako je krádež, poškozování cizí věci a sprejerství.

Preventivních programů zaměřených na kladné působení na osobnost dítěte ve smyslu žádoucího chování existuje celá řada. Mnohé programy mají již delší tradici a osvědčili se v zahraničí. Rovněž státní aparát se svými opatřeními plní důležitou funkci především ve spojitosti s nápravou a reedukací dětí s projevy patologického chování.

RESUMÉ

Odborný text je rozdělen do pěti kapitol. První až čtvrtá kapitola je částí teoretickou, která zahrnovala především práci s odbornými publikacemi. Pátá kapitola je částí praktickou, zabývající se především průzkumem a vyhodnocením získaných údajů.

První kapitola se zabývá osobností jedince a prostředím, které na něj působí. V přehledu jsou uvedeny a popsány základní typy prostředí, které se můžou negativně projevit v chování dítěte. Dále byly popsány vnitřní podmínky a nástrahy osobnosti, které mohou zapříčinit vznik patologických jevů. Z těchto jevů je zde popsána především kriminalita dětí a šikana.

Druhá kapitola se zabývá přímo kriminalitou mládeže. Uvedeny jsou poslední statistické údaje Policie České Republiky a jejich krátký rozbor, pro lepší představu o kriminální činnosti nezletilých osob na území České Republiky. Dále je poukázáno na zahraniční kriminologické studie, které se zabývají vznikem tohoto chování a nabízejí možné preventivní zásahy.

Třetí kapitola je výběrem státních a nestátních preventivních a intervenčních programů, které jsou v České republice uplatňovány. Podrobněji je zde popsána činnost a funkce státních orgánů, které se podílejí na převýchově rizikové mládeže. Tento text je doplněn o úspěšné preventivní a intervenční programy působící v zahraničí a v tuzemsku.

Ve čtvrté kapitole jsme se pokusili o přehled právních norem zabývajících se problematikou dětí. Začátek jsme věnovali historickému vývoji, přes platné zákonné normy České republiky a vládní dokumenty. Tuto kapitolu uzavíráme stručným popisem nejdůležitějších mezinárodních norem.

Pátá kapitola je praktickou částí celé práce. Zde popisujeme a vyhodnocujeme údaje získané za pomoci dotazníkové metody. Na začátku se věnujeme popisu sběrných míst a struktuře vzorku respondentů. Největší zde uvedenou částí je poté rozbor získaných údajů od žáků základních škol. Závěrem pro ilustraci poukazujeme na námi vybrané nejrizikovější jedince, kteří se podrobili našeho průzkumu.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou kriminality žáků základních škol a její prevencí. Pozornost je věnována osobnosti jedince, projevům jeho chování a vlivu prostředí, především rodiny a školy. Značná část poukazuje na preventivní a intervenční programy zabývající se kriminalitou dětí.

Ke zpracování teoretické části bylo čerpáno z odborné literatury a právních norem, týkající se přímo této problematiky. Praktická část je zaměřena na vyhodnocení údajů z průzkumu, který se uskutečnil mezi žáky dvou základních škol z různých měst.

Klíčová slova

Kriminalita mládeže, děti, mládež, patologické jevy, chování, rodina, prostředí, škola, prevence, záškoláctví, alkohol, kouření, omamné látky, vztah.

Annotation

This baccalaureate work deals with problems of criminality of pupils at primary schools and its prevention. Attention is devoted to personality of individual, manifestations of his/her behaviour and influence of environment, above all family and school. Considerable part points on preventative and interventional programs dealing with criminality of children.

Processing of the theoretic part was gathered from special literature and precepts of law concerning directly these problems. Practical part is concentrated on evaluation of figures from inquiry, which was carried out among pupils of two primary schools from different towns.

Keyword

Juvenile delinquency, children, juvenils, behaviour, family, neighbourhood, school, prevention, alcohol, smoking, drugs, relation.

Seznam literatury

1. zák. č. 109/2002 Sb., o výkonu výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních
2. zák. č. 218/2003 Sb., o soudním řízení ve věcech mládeže
3. HANUŠOVÁ, J., Násilí na dětech: syndrom CAN. Praha: VIOD, 2006, 24 s., ISBN: 80-86991-78-4
4. CHMELÍK, J., a kol., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003, 1. vydání, 208 s., ISBN 80-7178-739-6
5. JILČÍK, T., PLŠKOVÁ, A., ZAPLETAL, L., Sociální patologie. Brno: IMS, 2005, 51 s.
6. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., et al., Člověk – Prostředí – Výchova, K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001, 199 s., ISBN 80-7315-004-2
7. LOVASOVÁ, L., Šikana. Praha: VIOD, 2006, 28 s., ISBN: 80-86991-65-2
8. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, 1. vydání, 336 s., ISBN: 80-7178-226-2
9. MENDEL, R. A., Méně slov a více pomoci: Účinné a neúčinné metody při snižování kriminality mládeže. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002, 142 s., ISBN 80-7338-002-1
10. PACLT, I., PTÁČEK, R., FLORIÁN, J., Hyperaktivita. Praha: VOID, 2006, 28 s., ISBN 80-86991-71-7
11. SAK, P., Proměny české mládeže. Praha: Petrklíč, 2000, 1. vydání, 291 s., ISBN: 80-7229-042-8
12. ŠPAŇHELOVÁ, II., Jak usměrňovat agresivitu. Praha: VIOD, 2007, 14 s., ISBN 978-80-86991-00-1
13. ŠPECIÁNOVÁ, Š., Sociálně-právní ochrana dětí. Praha: VIOD, 2007, 36 s., ISBN: 978-80-86991-27-6
14. ŠTÍPEK, J., Sociální příčiny poruch chování obtížně vychovatelné mládeže. Praha: SPN, 1987, 1. vydání, 96 s.

Další zdroje

15. <http://www.linkabezpeci.cz> dne 27. 2. 2009 a 8. 4. 2009
16. <http://www.mvcr.cz> dne 8. 4. 2009
17. <http://prak.com.cz> dne 8. 4. 2009

Seznam příloh

Příloha č. 1 Vzor dotazníku

Příloha č. 1 Vzor dotazníku

DOTAZNÍK

Věk: _____ Ročník: _____ Pohlaví: *muž – žena*

1. Bydlím ve společné domácnosti s

- a) matkou i otcem
- b) pouze s matkou
- c) pouze s otcem
- d) u jiné osoby, doplň

2. Můj vztah s otcem je

- a) rozumíme si
- b) občas s ním nesouhlasím
- c) hádáme se
- d) nenávidím ho

3. Můj vztah s matkou je

- a) rozumíme si
- b) občas s ní nesouhlasím
- c) hádáme se
- d) nenávidím jí

4. Rodiče se zajímají o můj školní prospěch

- a) ano a to často
- b) občas se zeptají
- c) málokdy
- d) vůbec je to nezajímá

5. Znaří rodiče mé kamarády

- a) ano všechny
- b) většinu ano
- c) pouze pár
- d) nikoho

6. Zajímá rodiče, co dělám ve volném čase

- a) ano a to často
- b) občas se zeptají
- c) málokdy
- d) nezajímají se

7. Chodím za školu

- a) ano a to často
- b) občas
- c) výjimečně
- d) vůbec

8. Pokud chodím za školu, tak

- a) sám
- b) s kamarády

9. Alkohol popíjím

- a) často
- b) někdy
- c) výjimečně
- d) nikdy

10. Pokud popíjím alkohol, tak

- a) doma sám
- b) doma s rodiči
- c) venku
- d) v baru, herně, hospodě

11. Drogy užívám

- a) často
- b) někdy
- c) výjimečně
- d) vůbec

12. Jaké drogy, doplň:

.....
.....
.....
.....

13. Cigarety kouřím

- a) pravidelně
- b) občas si zapálím
- c) výjimečně
- d) nekouřím

14. Dopustil jsem se někdy trestného činu

- (např. krádež, sprejerství, poškození cizí věci)
- a) ano
 - b) ne

